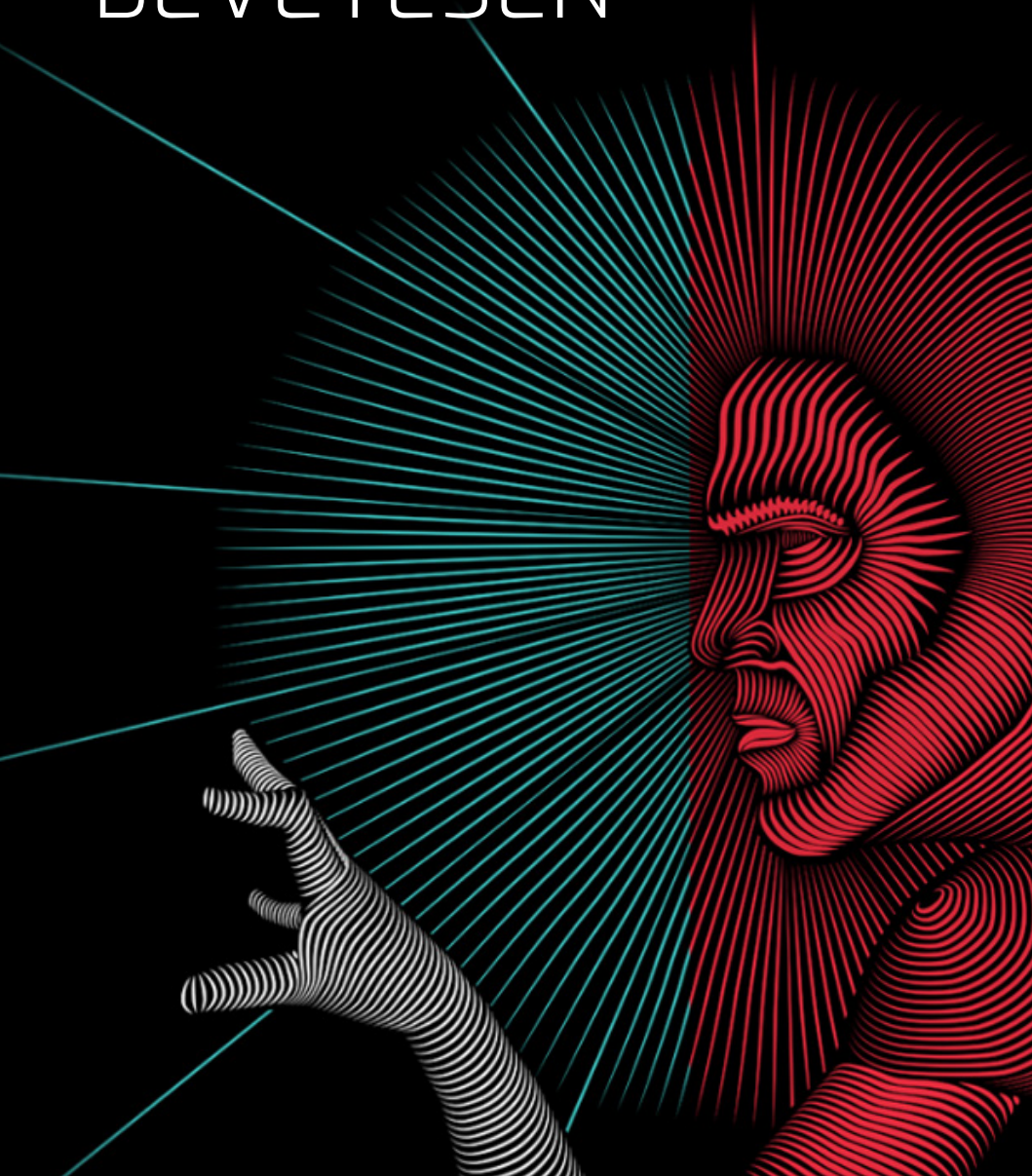

SZEGEDI TAMÁS ANDRÁS

ROMA HŐSÖK BEVETÉSESEN

ROMA HŐSÖK BEVETÉSEN

Esettanulmány és módszertani áttekintés a
Független Színház Magyarország Roma Hősök
workshophoz kapcsolódó
2019–2020-as kortárs trénerképzéséről

Írta: Szegedi Tamás András

Konzulens: Illés Márton

BEVEZETŐ

Az esettanulmány célja, a Roma hősök oktatási programhoz kapcsolódó kortárs tréner-képzés bemutatása mellett az, hogy szakmai, módszertani áttekintést nyújtson azon civil szervezetek és non-formális oktatással foglalkozó szakemberek számára, akik ismereteiket szeretnék bővíteni a munkájukhoz kapcsolódóan, vagy egyszerűen csak érdeklődnek a Független Színház Magyarország tevékenységei iránt és nyitottak a munkánk megismerésére.

Olyan színház vagyunk, ahol a kultúra közvetítés során nagy hangsúlyt fektetünk a közös értékekre, a mindnyájunkat érintő társadalmi kérdésekre. Ezekre reflektálunk kérdésfelvetéseinkkel a művészeti és oktatási munkánkban egyaránt.

A trénerképzés elsődleges célja a fiatalok foglalkozásvezetővé válása, úgy, hogy a folyamat lehetőséget biztosítson az egymástól tanulásra. Ez négy európai országban (Magyarország, Románia, Olaszország és Spanyolország) valósult meg egyazon projekt keretein belül.

Jelen esettanulmány elsősorban a magyarországi képzést és annak körülményeit, módszertani elemeit mutatja be. Megmutatkoznak benne a tapasztalatok mellett a buktatók, hátráltató tényezők is. Minden, amire fel kellett és fel is tudtunk készülni előzetesen, és az is, amire nem tudtunk felkészülni, de kénytelenek voltunk megbirkózni vele. Tanulságokkal és tanulással teli időszak lenyomata ez, amely egyszerre szolgálja a képzés szakmai és módszertani összegzését, és egyfajta párbeszéd kezdeményezése azon szakemberekkel, akik a mindenkori fiatalság aktivizálása, tudásának feltérképezése és kibontakoztatása, szemléletformálása iránt hivatottak tevékenykedni.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	4
Tartalomjegyzék	5
Előzmények	6
Kortárs tréner bevonása és kiválasztása	17
A kortárs trénerképzés terve	21
Kortárs trénerképzés	26
Nemzetközi képzés	38
Tematika fejlesztés	48

Melléklet

Próba foglalkozások és visszajelzések	52
Jelentkezők megismerése csoportban (120 PERC)	59
Új tematika – Roma hősök workshop 2.0	68

ELŐZMÉNYEK

A színdarabokra épülő non-formális oktatási programjaink 2012-ben kezdődtek. Akkor a Tollfosztás c. színdaraboz készült kétszer másfél órás foglalkozás módszertan, elsősorban középiskolás fiatalok számára. Első lépésként filmet kellett készítenünk az előadásból, ahhoz, hogy a történetet térbeli és időbeli korlátozás nélkül elvihessük csoportoknak. Az előadás filmes megörökítésére azért is szükség volt, mert az előadás gyerekszereplőit a játszóknak életkorban egyre jobban meghaladták, kezdték „kinőni” a szerepeiket. Az előadás alapját olyan, az 1980-as évektől a 2010-es évekig Magyarországon elkövetett gyűlölet-bűncselekmények és diszkriminációs esetek szolgáltatták, amelyek áldozatai gyermekek voltak. Különös hangsúllyal a 2009-es roma sorozatgyilkosság gyermek áldozatainak eseteire.

A foglalkozás során a diákok megismerhettek roma és nem roma fiatalokkal kapcsolatos személyes történeteket: a szereplők élettörténetei, oktatással, egészségüggyel, munkahellyel és lakhatással kapcsolatos tapasztalatai megnyilvánulásai egyaránt megerősítették a résztvevőket a roma és nem roma emberek közös értékei, alapvető emberi jellemzőire vonatkozóan, ugyanakkor a diszkrimináció jelenségét is megismertették a fiatalokkal.

A személyes megismerést megelőző ítéletkezés az ún. előítélet. Erről gyakran esett szó a workshopokon, hiszen foglalkozásvezetők nyitottsággal álltak a fiatalokhoz, akik bátran vállalhatták a saját, vagy a családjuktól hozott előítéleteiket a romákkal, melegekkel vagy egyéb kisebbségekkel szemben. Egymás véleményének tiszteletben tartása egy az első és legfontosabb közös keretpont volt a foglalkozásokon, ezzel tudtuk megteremteni a biztonságos terepet, ahol a résztvevők őszinték lehettek.

A Tollfosztás workshop szemléletformáló hatása éppen ennek a nyitottságnak volt köszönhető. Egy tizenéves fiatal számára egyszerre

meghökkenítő és felszabadító érzés, ha őszintén beszélhet arról, amiről máskor hallgatni illik. Ezt a hallgatást törtük meg ezzel a foglalkozással. A foglalkozás vége előtt, amikor megtudták a résztvevők, hogy ezt az öt szereplőt megtámadták, és négyüket meg is gyilkolták, akkor sokak hangot adtak véleményüknek, mi szerint tenni kell valamit azért, hogy hasonló eset ne történhessen meg újból. Ennek ilyenkor mi nagyon örültünk, mert azt éreztük, ez a workshop által biztosított meg tapasztalás állampolgári aktivitás felé indítja el a résztvevő fiatalokat. Szerettük volna mérhetővé tenni a hatást, amit a foglalkozás kelt a résztvevőkben, ezért egy kutatást folytattunk le két középiskolás csoportban.

A kutatás megmutatta, hogy a workshop valóban jelentős hatást gyakorol a résztvevő fiatalokra, azonban – mivel egyszeri és rövid intervencióról van szó – ez a hatás csupán rövidtávon érzékelhető.

Tovább lépés

Azt éreztük, hogy annak ellenére, hogy a színdarab szép emléket állít a romagyilkosságok áldozatainak, a történet íve és a tény, hogy áldozatokat mutatunk fel elgondolkodtatott bennünket. A történet meghatotta a résztvevőket és egyfajta tettvégyat indított el bennük, azonban azt a célt, hogy állampolgári akciókat valósítsanak meg a fiatalok ennek hatására, nem tudtuk elérni. Mivel a történet nem tudott felmutatni inspiráló sikert, pozitív eredményt, a fiatalok nagy része úgy érezte, a helyzet kilátástalan, és ők sem tudnak javítani azon. Ezért úgy döntöttünk, hogy ennél pozitívabb irányból kell, hogy közelítsünk a világ felé, felmutatva olyan inspiráló sikertörténeteket, amelyek bizonyítani tudják a fiataloknak, hogy az aktivitás igenis változást tud hozni sok esetben a világunkban, így nekik is érdemes megpróbálni hatást gyakorolni saját és környezetük sorsára. Tudjuk, hogy az identitásunkat elsősorban a történeteink határozzák meg. Milyen roma identitása le-

het annak, aki roma szereplőket a televízióban, színházban, irodalomban legtöbbször csupán negatív szerepekben láthatott? Felismertük a felelősségünket abban, hogy a Független Színháznak, ahol cigány és nem cigány emberek együtt tudnak dolgozni, meg kell teremtenie a lehetőséget arra, hogy pozitív narratíva is megjelenhessen a cigányokról mind a drámai irodalomban mind a színpadon. Tudtuk, hogy ennek óriási jelentősége van a roma és nem roma fiatalok számára is egyaránt, ugyanis ők alkotják a jövő generációját, akiknek fontos, hogy az együttműködési hajlandóságuk bőrszínétől független legyen.

Arra jutottunk, hogy szükségünk van roma hősökre.

Még hozzá olyan roma hősökre, akik hús-vér emberek, akiknek az élettörténete iránymutató lehet sokak számára. Olyan színdarabokat keresünk, amelyben roma emberek kerülnek döntéshelyzetbe, akik valamely kihívásra aktív felelősségvállalással válaszolnak, és valamilyen változást hoznak aktivitásuk által szűkebb-tágabb környezetükre nézve.

Aki keres, az talál.

„Mennyivel könnyebb lenne elmondanom, hogy milyen negatív dolgok jutnak eszembe... a pozitív dolgokat észrevenni valamiért nehezebb”

/egy résztvevői hozzászólás a Roma hősök workshopon/

Ezzel mindannyian tisztában vagyunk. A célunk az volt, hogy a pozitív élettörténetek mentén kezdjünk el gondolkodni a romákról, az őket és a többségi társadalmat is érintő kérdésekről. Majd miután megismertünk roma hősöket, egyetlen lépés csupán arra gondolni, kiket tartok én hősnek a saját életemben, vagy arra, hogy mikor, milyen helyzetben voltam én magam olyan személy, aki szembe nézett a nehézségeivel, meghozta saját döntését, hogy változtatni szeretne és ennek érdekében tett is valamit.

Ez a megközelítés már sokkal pozitívabb képet festett a közösségekről, akikkel a foglalkozások keretein belül találkozunk, ebből kifolyólag

magának a foglalkozásnak is jóval előremutatóbb üzenete lett, ez még inkább cselekvésre ösztönöz mindenkit, aki részt vesz rajta.

A workshopokon résztvevők anonim visszajelzései alapján túlnyomó többségük sokkal inkább érzi úgy, hogy hatást gyakorolhat a saját és környezete sorsára a foglalkozás után, mint azt megelőzően.

Hogyan jutottunk hozzá a történetekhez?

Az alkotók és az színdarabok felkutatása 2015-re tehető, amikor is a színház vezetői egy európai roma archívum létrehozására kaptak felkérést. A munkájuk során számos hazai és európai roma színházzal és színházi alkotóval kerültek léptek kapcsolatba. Kiderült, hogy a legtöbb roma társulatnak nincsenek jól dokumentált előadás felvételei, ezért akitől csak lehetett, színdarabokat kértünk. A roma önreprezentációnak szeretnénk teret adni, ezért olyan alkotásokat kerestünk, amelyek roma emberek tollából származnak, vagy egy olyan társulat közös alkotásaként jöttek létre, amelyben deklaráltan roma alkotók jelentős szereppel bírnak. Így kerültünk kapcsolatba (a teljesség igénye nélkül) a Giuvlipen, romániai roma feminista színházzal, Richard O'Neill skót storytellerrel, Diana Pavlovic Olaszországban élő jugoszláv színésznővel és Alina Serban romániai színésznővel, akik bemutatták műveiket az I. Nemzetközi Roma Hősök Storytelling Fesztiválon a budapesti Stúdió K színházban 2017. nyarán.

A fesztivál megszervezését és bonyolítását a Független Színház vállalta fel, szakmai és operatív értelemben egyaránt. Ez volt az első fesztivál, amely a nemzetközi roma színházi önreprezentációnak biztosított bemutatkozási lehetőséget. Ez Európa-szerte hiánypótló a mai napig. Az itt bemutatott előadásokról felvétel készült, az alkotókkal pedig videóinterjúk. A felvételeknek egyrészt dokumentációs, illetve kulturális örökség megőrzésére vonatkozó céljuk volt, másrészt a Roma hősök workshopokon mutattunk ezekből rövid részleteket a fiataloknak,

ugyanis ezekre alapoztuk a létrejövő oktatási módszertant. A színdarabok megismertetése mellett a résztvevők történeteit is fontosnak tartottuk. Minden alkalommal a foglalkozásokon a fiatalok megosztják egymással (így velünk is) a saját hőseik történeteit és a saját hőstetteiket, amelyeket kreatív módon is feldolgoznak. Az így gyűjtött történetekből született meg a 2018-as II. Nemzetközi Roma Hősök Storytelling Fesztivál egyik hazai előadása, a Kaméleonlány, amely szintén a Stúdió K színházban került bemutatásra. Ebben az évben már összesen nyolc előadást mutattunk be a közönségnek. Spanyolországból Sonia Carmona Tapia *Határtalan méltósággal* c. előadása került bemutatásra. Michael Collins, ír traveller színész a *Kulturális kérdés, vagy sem?* darabját, Sebastiano Spinella *A szél gyermekei*-t és Farkas Franciska *Levél Brad Pittnek* című előadást egyaránt a szerzők és előadók saját élettörténete inspirálta. Romániából Alex Fifea és David Schwartz közös alkotása: *Nem láttál semmit*, Bulgáriából Natalia Chekova *A cigánykerék* című előadása gazdagította a programot, valamint újabb színdarabját mutatta be nálunk Richard O'Neill; a *Mai lecke* c. előadása kifejezetten a fesztiválra készült. Az eljárás az előző évhez hasonlóan alakult, mélyinterjúk készültek az alkotókkal és felvétel készült mind a nyolc előadásról.

Ez után már tizenkét színdarab/monodráma közül választhattuk ki azt a négyet, amelyet az adott csoport számára a leginkább testhezillónak találtuk a Roma hősök workshopokon. A III. Nemzetközi Roma Hősök Színházi fesztiválon, 2019-ben már kamaradarabokat láttunk vendégül a budapesti RS9 Színházban és az Eötvös 10-ben. Sajátként mutathattuk be a *Selejtesek* c. előadást, roma és nem roma fiatalok közös részvételével, valamint egy német és osztrák koprodukciós előadást *Örök nyaralás* címmel, ahol ugyancsak tizenéves fiatalok álltak színpadon tapasztalat színészekkel együtt. A romániai Giuvlipen társulat a *Ki ölte meg Szomna Grancsát?*, valamint a cseh Ara Art társulat a *Pindral* c. előadását láthatták még a fesztivál nézői. Ezzel a négy színdarabbal már tizenhatra nőtt az alkotások száma, amelyeket használni tudtunk a workshopok során.

Ez már elegendő volt ahhoz, hogy elérjük a bőség zavarát, vagyis azt éreztük, szűkíteni kell a kört, túl nagy a választék. Ennek mikéntjéről a képzés részletes bemutatásában, a későbbiekben bővebben kitérek.

Amint láthatjuk, három év alatt tizenhat roma színházi alkotást mutattunk be, és idén a negyedik fesztiválra készülünk, ahol újabb kamaraszínházi előadásokat szeretnénk vendégül látni. A korábbi felvetés tehát igaznak bizonyult, aki keres, talál. Mi hősokeket kerestünk, és azokat is találtunk. A színdarabokban és az életben, a foglalkozásokon egyaránt. Azt gondolom a Roma hősoke workshop sikerének az egyik titka abban rejlik, hogy hőstörténeteket mutat meg, és azokat is hív elő a résztvevőkből. Mintha a google keresőjébe beírnánk: „hősoke”, és boldogan válogatnánk a számtalan találat közül. A különbség csupán az, hogy itt nem egy virtuális adatbázisból, hanem a leghitelesebb forrásból, a személyes elmesélésekből meríthetünk.

Ha megkérdezik, hogy mivel foglalkozom, azt mondom: Olyan drámákat ismertetek meg roma és nem roma fiatalokkal, amelyeknek roma emberek a hősei. Ez már önmagában felemelő, de ezek után a résztvevők mesélik el a saját történeteiket, ami néha megható, néha megrendítő, gyakran vicces és meglepő is. Ezek után már sokan irigyelnek, de még hozzáteszem, hogy emellett lehetőséget biztosítok másoknak is, hogy azt tegyék, amit én. Így most már talán tisztán látható a kapcsolat a Roma hősoke fesztiválsorozat és a ráépülő oktatási program között. A Tollfosztás workshopokat tartó fiatalok előzetesen trénerképzésen vettek részt. Ugyanez volt a helyzet a Roma Hősoke workshopokat tartó trénerok felkészítése esetében is. Erről a trénerképzésről, ennek módszereiről és tapasztalatokról olvashat a továbbiakban.

Trénerképzés trénerképzés hátán – avagy hogyan lesznek a képzettekből képzők?

Ahhoz, hogy világosan lássuk ezt a folyamatot, vetnünk kell egy pillan-

tást azokra, akik a Tollfosztás workshopokat tartották: Balogh Vivien, Dömök Edina, Macher Judit, Boros Tamás és Szegedi Tamás. Az ő képzésüket Balogh Rodrigó, Illés Márton és Szabó Angéla tartották 2012-ben. Egy évvel később a foglalkozás tematikájának, fejlesztésére került sor, ezt követően már Szabó Angéla is a trénerek között volt.

Az ezt követő közel öt évben a trénerek mellett, hogy foglalkozásokat tartottak, újabb és újabb módszereket ismertek meg, amelyek a Független Színház Magyarország munkájához kapcsolódtak. Ezeket a módszereket nem csupán elsajátították, hanem át is adták velük azonos korosztályhoz tartozó fiataloknak. Ezeken az alkalmakon – mint általában – kiértékelések, visszajelzések útján nyilvánvalóvá vált, hogy az azonos korosztályban lévő fiatalok jobban elfogadják egymástól az új ismereteket, szempontokat, velük szívesebben próbálnak ki új módszereket. Ki kellett mondanunk, hogy egy több éves tapasztalattal rendelkező „profí”, a tréneri eszköztárát bevetve sikeressé tudja tenni a workshopot, azonban ugyanezt egy kortárs tréner a résztvevőkhöz való életkori, érdeklődési közelségével és más eszközökkel is elérheti. Emellett fontos azt is figyelembe venni, hogy a célcsoportunkhoz tartozó fiatal romáknak rendszerint kevés jó tapasztalata van (ha van egyáltalán) olyan helyzetekről, amikor egy profi tréner kezei alatt tanulhattak egymástól önmagukról és a saját értékeikről. A saját társaik által facilitált csoportmunka ugyanakkor sok esetben nyitottabbá és együttműködőbbé teheti őket.

A kezdeti tréneri csapatból Macher Judit és Szabó Angéla továbblépett a professzionális tréneri szféra irányába, így csökkent az aktív kortárs trénerek száma, és az évek előrehaladtával a trénerek egyre távolabb kerültek a „kortárs” megnevezéstől.

2017 őszén útjára indítottuk a Roma Hősök workshopot, hazai roma szakkollégiumok és egyetemek fiataljai körében. Mivel továbbra is célunk volt, hogy a résztvevők a foglalkozást követően társadalmi akciókat valósítsanak meg a saját közegükben, ezért 2017 decemberében egy

öt napos intenzív akciótervező képzést tartottunk azoknak az érdeklődő fiataloknak, akik erre jelentkeztek a workshop után. Itt már a képzők között voltak a korábbi trénerek. Ennek hatására fogalmazódott meg bennünk a gondolat, hogy a következő évben felhívást fogalmazunk meg új kortárs trénerek számára, akiknek a képzésében, már mi, trénerek is részt veszünk.

A következő fesztivál után, 2018 nyarán elérkezettnek láttuk az időt arra, hogy új munkatársakat toborozzunk, és belőlük peer trénereket képezzünk, akik támogatják a tréner munkáját a foglalkozásokon, és lépésről-lépésre trénerekkel azonos pozícióba és feladatkörbe léphetnek. Intenzív képzési programot állítottunk össze. Mindössze öt nap alatt, negyven órában, a következő tartalmi felépítés mentén kaptak képzést az aspiránsok:

- tréneri alapismeretek
- csoportvezetői és kérdezéstechnikák
- kommunikációs alapok
- tizenkét színdarab és a hozzájuk kapcsolódó háttéranyagok

A képzés lezárásaként, gyakorlati vizsgaként a hatodik napon próbaworkshopot tartottak a képzés résztvevői, amit egy elméleti vizsga előzött meg. Nyolc fiatal vett részt ezen a trénerképzésen, nagyrészüket az elkövetkező időszakban részt vett workshopok tartásában is. Közülük azonban nyolc hónapon belül heten leváltak a csapatról, ők nem tartanak már workshopokat velünk. Egyetlen egy fiatalember maradt meg a peer tréneri csapatból, Zélicity Dávid, akinek már korábban is voltak foglalkozásvezetői tapasztalatai. Ő egy év elteltével teljes értékű tréner munkatársunk lett.

Talán első olvasásra is érezhető az, amit előre nem tudtunk, de később kénytelenek voltunk belátni, hogy nem ez volt a legjobb mód a képzés megtartására. Ez a bizonyos öt nap túlságosan intenzívnek bizonyult, és bár a tematikafejlesztés az újonnan bevont kortárs trénerekkel közös terveink között szerepelt, mégsem érezték igazán magukénak a

Roma hősök workshopot. Azzal tisztában voltunk, hogy ezzel az intenzív időszakkal nem zárhatjuk le a képzést, ezért azt követően mentorálással segítettük trénerre válásukat. Négy „senior” munkatárs két-két peer tréneret mentorált, azaz segítette őket a foglalkozásokra való felkészülésben, és egyéni fejlesztést tartott számukra aszerint, hogy ki nek milyen területen volt erre szüksége. Ennek ellenére, bár a legtöbb kortárs tréner az ösztöndíjszerződésben vállalt kötelezettségeinek eleget téve megtartotta a szükséges két foglalkozást, azonban további workshopokat már nem vezettek le, és szép lassan lemorzsolódtak mellőlünk ezek a fiatalok. Ennek oka talán a fent említettek mellett az is volt, hogy túl hosszú volt a mentorálás folyamata, és nem válhattak belátható időn belül teljes értékű trénerre. Illetve az is, hogy számos más elfoglaltságuk mellett – amelyek tréneri munkával való összeegyeztethetőségét nem vizsgáltuk meg kellő mélységben – hosszabb távon nem tudták vállalni a tréneri feladatokat.

Tudtuk, hogy ezt a képzést újra kell gondolnunk, hogy a jövőben ne kövessük el ugyanezeket a hibákat. Ennek érdekében közösen ötleteltünk, hogy mi volt jó ebben az intenzív képzésben, és mit csinálnánk másképp annak érdekében, hogy nagyobb arányban maradjanak meg a fiatalok körülöttünk és válhassanak előbb-utóbb teljes értékű munkatársainkká, kortárs trénerékké.

Ezen az egyeztetési alkalmon nagyon sok szempont megfogalmazódott. A teljesség igénye nélkül felsorolok néhányat a legfontosabbak közül:

- hosszabb távú képzés (több héten át tartó folyamat legyen, így kiderül, ki az, aki valóban hosszú távon gondol a közös munkára)
- körültekintőbb kiválasztás (önéletrajz, motivációs levél, személyes interjú, ezek korábban is megvoltak, ezen felül csoportos kiválasztásra is sort kell keríteni, hogy lássuk a jelentkezőket csoporthelyzetben is. Így vizsgálható az aktivitásuk, a kezdeményező készségük, a nyitottságuk és együttműködési készségük)

- nagyobb hangsúlyt fektetni a személyességre (fontos, hogy ne csak a munka, vagy képzés okán találkozzanak egymással a fiatalok, legyenek informális összejövetelek is, ahol jobban megismerhetik egymást, oldottabb, felszabadultabb légkörben, mint a képzéseken)
- szerződés-kötés azokkal a fiatalokkal, akikkel már volt közös munka-élményünk (korábban a szerződés-kötés az első napokban megtörtént, amivel kötött helyzetbe kerültek a fiatalok és mi is. Az első közös munka felkészülése, megvalósítása és kiértékelése során azonban kiderül, hogy ki az, aki szívesen dolgozik ebben a csapatban és ki az, ha van ilyen, akinek a kompetenciái és egyéb körülményei nem teszik alkalmassá arra, hogy csoportot vezessen.)
- a színdarabok és a hozzájuk kapcsolódó háttér információk megismerése és elsajátítása fokozatosan történjen (Az intenzív öt napos képzésben másfél nap alatt ismertek meg nyolc színdarabot, majd két nap múlva már számot kellett adniuk a frissen szerzett ismereteikről, míg a 2019-es kortárstréner képzés 2019 novemberétől 2020-márciusáig tartott)
- a teljes értékű trénerre válás belátható időn belül, egy vagy két sikeresen megvalósított workshop után történhessen meg.

KORTÁRS TRÉNEREK BEVONÁSA ÉS KIVÁLASZTÁSA

Szuperhősök bevetésen – 2019 a „változások éve”

Valóban az volt, nálunk is változások következtek be. A foglalkozásokat tekintve a legjelentősebb változás az oktatási programvezető személyében következett be. Balogh Rodrigó művészeti vezető átadta ezt a feladatkört Szegedi Tamásnak. Az oktatási programvezető feladata a workshopok egyeztetése, a trénerek diszponálása és felkészítése, valamint a kiértékelés, visszajelzések, mentorálás és ezen felül az új trénerek bevonása, képzése. A kortárs trénerképzés előkészítéseként a négy tréner (Balogh Vivien, Dömök Edina, Zélicity Dávid és Szegedi Tamás) összegyűjtötték az előző trénerképzéssel kapcsolatos megfigyeléseiket és fejlesztendőket fogalmaztak meg, melynek kivonatából fentebb említettem néhány lényeges elemet.

Ezen felül egyéb változásokat is terveztünk bevezetni, amelyek kifejezetten a foglalkozás megvalósítását érintették. 2019 augusztusában ugyanis a négy együttműködő szervezet számára egy szakmai egyeztetés és képzés valósult meg Bukarestben (Románia). Ennek célja az volt, hogy a négy országban külön-külön megvalósuló kortárs trénerképzésnek és Roma hősök workshopoknak legyenek közös pontjai, ugyanakkor meg tudjuk őrizni szervezetenként azt a szabadságunkat, ami a képzés felépítését vagy a foglalkozás tematikájának a fejlesztését érinti. Abban megállapodtunk, hogy az együttműködő partnerek nem fogják mind a tizenkét színdarabot felhasználni a foglalkozásokon, inkább olyan alkotásokat választanak, amelyek vagy nyelvileg, vagy tartalmukat tekintve a saját célcsoportjuknak a legmegfelelőbbek. Közös pont volt, hogy a tematika fejlesztésénél ajánlott figyelembe venni azt, hogy a színdarabok megismerése és a társaikkal történő megismertetése a workshopon belül szintén valamilyen kreatív formában

történjen. (Az eredeti tematika szerint a színdarabok megismerése rövid videó bejátszásokból és írásos szemelvények alapján, majd szóbeli prezentálás mentén történt, de kreatív feldolgozás ennél a résznél még nem volt.) Az is változás volt, hogy az egy évvel korábbi rövid, intenzív trénerképzési tematikát megváltoztatva visszatértünk a kezdeti időszak trénerképzéséhez, amikor folyamatban gondolkodtunk. A képzés időtartama a mi részünkről és a kortárs aspiránsok részéről is meghatározó. A mi részünkről azért, mert azt az üzenetet közvetíti, hogy olyan fiatalokat részesítünk a képzésben, fektetünk beléjük időt és energiát, akikre hosszabb távon számítunk, és akikkel közös szellemi bázist kívánunk létrehozni. Az aspiránsok részéről pedig azért, mert itt látszik, hogy a hetente-kéthetente ismétlődő alkalmakon ki az, aki konstans teljesítményt hoz, vagy éppen ki mennyire hullámzó? Ki, hogyan kezeli a külső hatásokat, feszültségeket akár a magánéletben vagy a tanulmányai, egyéb munkái során? Ki mennyire tudja tartani a határidőket? Ki, milyen rendszerességgel kommunikál?

Az előzetesen levont tapasztalatok alapján kialakítottuk a kortárs trénerképzés szakmai anyagát és menetrendjét hétvégékre lebontva.

A Független Színház Magyarország számára már bevett gyakorlat, hogy amikor új ösztöndíjasokat, leendő munkatársakat szeretnénk toborozni, akkor minden egyéb programunkhoz hasonlóan először felhívást teszünk közzé. Ez történt most is. A felhívást közösségi oldalakon és közvetlen email-es megkereséseken keresztül is igyekeztünk minél szélesebb körben eljuttatni a 18-24 éves fiatalokhoz. Korábbi workshopok résztvevőinek épp úgy, mint egyetemi és középiskolai tanárok számára. A felhívás ideje alatt élőben, a foglalkozások végén a tréner is népszerűsítették a felhívást a résztvevők körében. Ez a módszer kifejezetten hatékonynak bizonyult, többen jelentkeztek így a képzésre és a kiválasztott nyolc fiatal közül az egyik egy korábbi workshop résztvevőből vált peer trénerre.

2019. október 1. és 30. között összesen 22 jelentkezés érkezett.

A felhívás az alábbi linken érhető el:

<http://fuggetlenszinhaz.blogspot.com/2019/09/szuperhosok-bevetesen-trenereket.html>

A leendő peer trénerek kiválasztása három lépcsőben történt:

A felhívásban egy motivációs levelet kértünk a jelentkezőktől, amit egy személyes interjú követett. A vidéki jelentkezőkkel telefonon készült interjú. A beszélgetés során, elsősorban, a jelentkezők korábbi tapasztalataira, a társadalmi érzékenységükre és a téma iránti elhivatottságukra voltunk kíváncsiak. Ismertettük a képzés ütemtervét, kiemelten a nemzetközi találkozó időpontját (2020. február 6-10), majd azokkal a jelentkezőkkel folytattuk a kiválasztást, akik vállalni tudták a részvételt a teljes képzésen.

A harmadik lépcső a csoportos találkozó volt, ahol az aspiránsok egy foglalkozás keretein belül együttműködési készségüket, rugalmasságukat és kitartásukat mutathatták meg, egyéni bemutatkozás, egész csoportos bemelegítő játékok és kiscsoportos kreatív színházi munkaformák során (A csoportos találkozó tematikája (gyakorlatok rövid leírásával) a Jelentkezők megismerése csoportban címmel a mellékletben olvasható). A kiválasztás harmadik fordulóját 2019. november 14-én tartottuk az RS9 Színházban. Tizenhárom megjelent résztvevő közül nyolc aspiráns került kiválasztásra. A kiválasztásnál igyekeztünk figyelembe venni, hogy a leendő peer trénerek nemi és etnikai tekintetben is közel azonos arányban fiú és lány, valamint roma és nem roma fiatalok legyenek.

A képzéssel kapcsolatos félelmeink

Erről a részről is beszélnünk kell, amikor egy ilyen folyamatba belevágunk. A legnagyobb félelmünk a lemorzsolódás volt – a korábbi trénerképzés tapasztalatai alapján. A legtöbb előkészület ennek elkerülését célozta. Ennek okán volt három lépcsős a kiválasztás, és éppen ezért

került bele egy ismerkedő szakasz a trénerképzésbe, amikor még kö-
töttségek (szerződés-kötés) nélkül ugyan, de elkezdjük a közös mun-
kát. Együtt tervezünk, és megvalósítunk. Itt még könnyedén változhat
a csoport összetétele, új tagok kerülhetnek be, és olyan is lehet, aki
elköszön a képzéstől, ha időközben kiderül bármilyen tényező, amely
a képzés folytatását akadályozná.

A másik legnagyobb félelem a jelentkezések körül adódott. Mi lesz, ha
nem jelentkeznek elegendően? Mi lesz, ha nem lesz elegendő roma fiatal a
jelentkezők között?

A KORTÁRS TRÉNERKÉPZÉS TERVE

A következőkben a képzés menetét fogjuk ismertetni. A felépítése alapján a képzés négy fő egységre bontható.

- I. Ismerkedés – 2019. november – december
- II. Szakmai alapozás – 2020. január – február
- III. Tematika fejlesztés – 2020. február – március
- IV. Gyakorlati tapasztalatszerzés, mentorálás – 2020. március – szeptember

Az ismerkedés

Ismerkedés a Független Színház Magyarország korábbi és meglévő projektjeivel, jövőbeni célkitűzéseivel és természetesen a színház munkatársaival. Ugyanakkor egymással is megismerkedtek a fiatalok, hiszen a közös képzési hétvégéken egyik visszatérő feladat az „én performansz” bemutatása volt. Ez azt jelenti, hogy négy alkalommal 2-2 peer tréner hozott egy játékot vagy bármilyen más kreatív formát, amin keresztül jobban megismerhettük őt. Ezek gyakran nem csak személyesek, hanem szakmai bemutatkozások is voltak. Volt olyan, aki vers performanszal készült, de olyan is volt, aki egy drámafoglalkozás keretein belül ismertette meg velünk életének fontos, meghatározó állomásait.

Az ismerkedés ezeken túl arra is kiterjedt, hogy megismertük egymást, mint leendő munkatársakat. Ebben a szakaszban megterveztünk és megvalósítottunk közösen egy akciószínházi előadást, ami remek lehetőség volt arra is, hogy a leendő trénerek kipróbálják magukat „éles” helyzetben. Ez vonatkozott az akciószínház megtervezésére, a felkészülésre és a megvalósításra is. Kiderült számukra, milyen érzés megszólítani, játékba hívni ismeretlen embereket. Továbbá az egyik legfontosabb tréneri eszköz, az instrukciók pontos megfogalmazása

és alkalmazása is gyakorolható egy ilyen alkalom során. Erre a legalkalmasabb terep az utca vagy közösségi tér, ahol sok más programmal kell versenyeznie annak, aki élményhez szeretné juttatni az utca emberét. Közös munkaélményt olyan tartalommal szeretettük volna feltölteni, amely előrevetíti azokat a tréneri kompetenciákat, melyekkel minden foglalkozásvezetőnek rendelkeznie kell. Az akciószínház éppen ezért került bele a képzésnek ezen szakaszába. A fiatalok azt a feladatot kapták, hogy tervezzenek és valósítsanak is meg egy foglalkozást az utcán. A cél az volt, hogy minél több embert bevonjanak a játékba. Felvezetésként megismerték a színház korábbi akciószínházi foglalkozásait és előadásait. Az érzékek iskolája c. programunk nyerte el a tetszésüket, amit átalakítottak úgy, hogy a közelgő karácsony hangulatát ébressze fel az emberekben. Így született meg a „Karácsonyi érzések kis utcája” foglalkozás, amit Budapesten, a Corvin sétányon valósítottunk meg közösen. Ebben a formában a karácsonyra való készülődést, a karácsonnyal kapcsolatos emlékek felidézését kívántuk elérni. Az érzékek iskolája egy fantáziánév. A Független Színház repertoárjában szereplő egyik legnépszerűbb foglalkozás, amely a kölcsönös bizalomra építve hozza közelebb egymáshoz az embereket. A résztvevők több állomáson mennek végig bekötött szemmel, ezeken az állomásokon különböző érzékekre hatnak az foglalkozásvezetők. Szaglás, tapintás, hallás, illatok, ízlelés. Az állomások között egy nyitott szemű vezető segíti a közlekedését, az állomásokon pedig egy másik személy veszi át az irányítást, aki valamelyik érzékére hat kellemes ingerekkel a bekötött szemű résztvevőre. Ezt a foglalkozást alakította át a peer tréner csapat úgy, hogy az állomásokon a bekötött szemű embereknek karácsonyi illatokat, karácsonyi zenét mutattak, elszavalták Ady Endre Karácsony c. versét és bekötött szemmel rajzolhattak a résztvevők, az állomások között pedig egy mesével idézték fel a legszebb karácsony hangulatát. Az akció megtervezése előtt összegyűjtöttük az ötleteinket és megfogalmaztuk, hogy mitől tud működni egy ilyen megmozdulás:

- egyszerű kapcsolódni hozzá
- olyan téma, ami mindenkit érint
- hatással van a „közönségre” – aki látja, bekapcsolódik
- hatással van az ügyre, amit képvisel, eredményt ér el
- üzenete van, amit magával visz a befogadó
- improvizatív (nincs megírt szöveg, csupán dramaturgiai vázlata van)
- csattanó, fordulat van benne
- kizökkent, meghökkent
- gondolkodásra, aktivitásra készítet (Esetünkben az is fontos, hogy nem eszköze egyetlen ideológiának sem. Ez nem minden esetben elvárása az akciószínháznak, hiszen lehet akár politikai célú is egy ilyen esemény, azonban nálunk fontos, hogy ideológiától vagy politikai hovatartozástól függetlenül bárki tudjon kapcsolódni a programjainkhoz.)
- akik játsszák, elfogadják, érvényesnek tekintik a közönség reakcióit
- központi helyen van, hogy minél több embert elérjen
- a társadalom működésére reflektál – tükröt állít, felismerésekre készítet
- előre megtervezett és laza is egyszerre
- lehet/kell benne humor (groteszk)

Miután megterveztük, neki is láttunk a megvalósításnak. A Corvin sétányon kialakítottuk az interaktív foglalkozáshoz megfelelő terepet és toborozni kezdtük a résztvevőket, járókelők megszólításával, bevonásával. Ilyenkor célszerű felkészíteni a fiatalokat, hogy a megszólítottak kilencven százaléka nem is figyel majd oda rájuk, a fennmaradó tíz százaléknak kevesebb, mint a fele fog belemenni a játékba. Ha előzetesen végigvesszük a lehetséges nehézségeket, ugyanakkor összegyűjtjük az erősségeinket, ha végiggondoljuk, hogy milyen lehetőségekkel és veszélyekkel kell számolnunk, és azt, hogy milyen reakciókat adhatunk a különböző kockázati tényezőkre, akkor amellet, hogy kellően felkészülünk a foglalkozásra, feltérképezzük a csoportban rejlő értéke-

ket, fejlesztendőket is. Az akcióra 2019 december közepén került sor. A résztvevő aspiránsok számára megerősítő, sikerélményt biztosító tapasztalatot nyújtott az akció közös megtervezése és megvalósítása.

Lemorzsolódás

A sikerélmények mellett meg kell említeni a lemorzsolódást is, ami szintén ebben a szakaszban történt meg. Nyolc fiatal került kiválasztásra, közülük hárman azonban úgy döntöttek, hogy mégsem tudják végig vinni velünk a folyamatot, mindhárman a túlvállalás veszélye miatt. A három fiatalból kettő (egy nem cigány fiú és egy nem cigány lány) egyetemista, ők a tanulmányaik és a szakmai gyakorlatuk mellett nem tudták bevállalni a képzésen való aktív részvételt. A harmadik, egy cigány fiatalember pedig érettségiző középiskolásként zenei előmenetelében kapott egy vonzó lehetőséget, aminek köszönhetően külföldre utazhatott hosszabb időre. Ő ezért döntött úgy, hogy elköszön a csapatunktól. Szerencsésnek mondható, hogy mindez még az ismerkedés szakaszában zajlott, amire készültünk is a képzés megtervezésénél.

Az akciószínház kiválóan alkalmas volt egymás megismerésére, azonban az ismerkedés ezzel még nem fejeződött be, ugyanis a színdarabok megismerése legalább annyira fontos szempont volt. A korábbi trénerképzéssel ellentétben itt négy hét állt rendelkezésükre tizenhat színdarab megismerésére. Ehhez kaptak házi feladatot a résztvevők. A fesztiválokön bemutatott színdarabokból választott mindenki kettőt, amely kettőhöz egy-egy kreatív feldolgozási ötlettel kellett készülniük. Ők már nem csak a 2017 és 2018-as fesztiválon bemutatott tizenkét színdarab közül választhattak, hanem a 2019-es kamaraszínházi fesztivál négy előadásával kiegészülve összesen tizenhat színdarabot ismertek meg. A terveink szerint nyolc fiatal két-két színdarabhoz kapcsolódóan írt volna kreatív feldolgozási javaslatot, ám mivel ebben a szakaszban hárman úgy döntöttek, hogy nem folytatják/nem kezdik el

a kortárs trénerképzést – mint ezt fentebb jeleztük, így nem mind a 16 darabhoz készült feldolgozási terv.

Az írásbeli házi feladatok elküldésének határideje 2020. január 5. volt, mind az öt „játékban maradt” fiatal határidőre elküldte a tervezetét. Ezekkel a gyakorlatokkal elméleti szinten a januári első hétvégén, gyakorlati kipróbálás szintjén pedig a második hétvégén ismerkedhettek meg a résztvevők.

Ezzel zárult az ismerkedési szakasz, így nem csupán személyesen és éles helyzetben kifejtett aktivitásukat, hanem elméleti/írásbeli kreativitásukat ismerhettük meg, és tréneri gyakorlat láthattuk őket.

A szakmai alapozást tehát már mindössze öt peer-trénerrel folytattuk 2020. januárjában.

KORTÁRS TRÉNERKÉPZÉS

Szakmai alapozás

Ez a szakasz négy képzési hétvégéből állt, melynek része volt a nemzetközi találkozó, amit Budapesten rendeztünk meg 2020. februárjában. Az első képzési hétvégére 2020. január 10-11-én került sor. A házi feladatok bemutatása és ismertetése mellett itt már tréneri/csoportvezetői alapismereteket sajátíthattak el a fiatalok.

A házi feladatok ismertetése az általuk választott színdarabhoz korábban írásban javasolt kreatív feldolgozási módszer rövid bemutatása volt. Ezzel már a tényleges képzés elején megvalósult a kétirányú tudásátadás, vagyis a képzésben résztvevő fiatalok nem csak új ismeretekkel gazdagodtak, de ők maguk is hoztak új, megtanulható formákat a társaik számára. Ez a „viszony” kifejezetten kedvezően hatott, és meghatározta az egész szakmai képzés hangulatát, hiszen nem csak befogadói, hanem formálói is lehettek annak. Ezek a bemutatók nagyon hasznosak és élvezetesek is voltak, hiszen mindenki egy új kreatív feldolgozási metódust hozott be ezáltal a képzésbe. Ezeknek az ismertetése jó alkalmat szolgáltatott arra is, hogy az általános tréneri kommunikációról, megszólításokról, tréneri kérdésekről elmélkedjünk közösen. Így a trénerképzés ezen része is a frontális ismertetés helyett közvetlenül gyakorlati formában tudott megvalósulni. Gondoljunk bele, mennyivel könnyebb a helyes tréneri megszólalást gyakorlatban modellezni, és reflektálni rá, mint csupán elméletben beszélni a tréneri kommunikációról! A gyakorlatok és reflexiók során szerzett ismeretek összegzése ugyanakkor szintén kulcsfontosságú. Ugyanis az újonnan megszerzett információ akkor kerül a „helyére”, ha a gyakorlati tanulás során megtapasztaltakat általános formában, röviden, tömören, ugyanakkor kontextusba helyezve is meg tudjuk fogalmazni és értelmezni. Lehetőség szerint közösen összegyűjtve az információ-

kat és szempontokat, amelyek több gyakorlat során akár ismételten is fókuszba kerülhetnek. Az ismétlés pedig minden esetben erősíti a bevéődést.

Az aspiránsok tehát megismertek új kreatív feldolgozási formákat egymástól és ismereteket gyűjtöttek a tréneri lét alapjairól. Mindez kiegészült kommunikációs képzéssel is. A tréneri kommunikációról általában és azon belül az asszertív kommunikációról is beszélgettünk. Ezek mind azért fontosak, hogy a leendő trénernek kellő felkészültséggel és ebből eredő magabiztossággal megállják a helyüket a csoportban felmerülő bármely kommunikációs helyzetben. Az agressziómentes kommunikáció mellett megvizsgáltuk azt is, hogy a csoportvezetőnek mi mindent kell mérlegelnie egy konfliktus esetén, hogy eldöntse beavatkozzon-e abba, és ha igen, milyen módon tegye azt.

A felmerülő problémák és lehetséges beavatkozások tekintetében az alábbiakat érdemes mérlegelni:

- az egész csoportot érinti, vagy csak egy-két tagját a csoportnak?
- utóbbi esetben nem szükséges az egész csoport előtt megvitatni vagy megoldást találni. Ilyenkor az egyik tréner az érintettekkel külön tud beszélgetni, akár a foglalkozás szünetében, akár miközben a másik tréner folytatja a foglalkozást a csoport többi részével.
- kompetens vagyok-e a kezelésében? – lehetnek olyan helyzetek, amelyek a résztvevők között kialakult korábbi konfliktusból adódnak és ennek a megoldása nem várható ezen a foglalkozáson, illetve felmerülhet vita olyan témában, amire vonatkozóan a tréner nem bír megfelelő ismeretekkel, kompetenciákkal.
- szükséges-e beavatkozzom, vagy megoldódik magától? – előfordul, hogy egy konfliktus helyzet kialakulását maga a csoport, vagy az érintettek tökéletesen kezelik, mindenféle beavatkozás nélkül, vagy éppen a foglalkozás elején megbeszélte közös keretekre hivatkozva tudják mindezt megtenni.

- azonnal szükséges beavatkozni, vagy később (szünetben, vagy foglalkozás után, vagy a foglalkozás egy alkalmas idejében) visszatérhetünk rá? – ebben az esetben a trénernek borítékolnia kell, majd visszatérni rá, amikor eljön a felmerülő probléma kezelésének megfelelő ideje.
- kapcsolódik-e a workshop témájához? – ha erre időt szánunk, akkor a csoport közösen megvitatva a felmerülő kérdéseket közelebb kerül-e a témához vagy a probléma témája teljesen eltér a mi fókuszunktól, így azzal nem tisztünk foglalkozni.

A második képzési hétvége: A „vizsga” – amikor kiderül, aminek ki kell derülnie

Minthogy képzést tartunk, szükséges a résztvevőknek és képzőknek is meggyőződnieük a tudásátadás eredményességéről. Január második képzési hétvégén ennek megfelelően elméleti valamint gyakorlati vizsgára, valamint ünnepélyes keretek közötti szerződéskötésre került sor. Az elméleti vizsga a színdarabok ismeretére és a tréneri kommunikáció elsajátítására fókuszált, a gyakorlati vizsga pedig egy moderált beszélgetés levezetése volt egy választott színdarabhoz kapcsolódóan. (A moderált beszélgetés a workshopon a színdarabok megismerése után következik, célja, hogy a teljes csoport ismereteket szerezzen arról, hogy ki a történet hőse, miért tekinthető hősnek, milyen nehézségekkel kell szembenéznie a darabban és beszélgetés induljon azokról a dilemmákról, amelyeket a színdarab fölvet.)

A vizsga a szokásos hétvégektől eltérően kibővített létszámmal történt, Balogh Rodrigó a színház művészeti vezetője és Illés Márton operatív vezető is jelen volt. Minden moderált beszélgetés után visszajelzést kaptak a vizsgázók. Megerősítéseket és ahol szükséges volt, ott fejlesztendőket is megfogalmaztunk. Mind az öt fiatal megfelelt a vizsgán úgy az írásbeli, mint a gyakorlati rész teljesítésében. Kiderült, hogy nincsenek zavaros, vagy valótlan ismereteik a színdarabokkal kapcsolat-

ban és az is, hogy tisztában vannak a tréneri szerepkörrel és a tréneri kommunikáció alapjaival. Immáron ösztöndíjasainkként tekinthetünk rájuk, ugyanis a szerződéskötés és az ösztöndíj folyósítása is ezzel a momentummal kezdődött el.

Kreatív feldolgozási formák

Másnap a kreatív feldolgozási formákkal foglalkoztunk mélyrehatóbban. Ez azért volt indokolt, mert a kortárs trénerképzés egyik célja a meglévő tematika fejlesztése volt, a leendő peer tréner bevonásával. Ahogy azt korábban írtuk, a fejlesztés irányát még 2019. szeptemberében Bukarestben a partnerszervezetekkel közös találkozón jelöltük ki, miszerint a színdarabok megismertetéséhez is szükséges a korábbinál mozgalmasabb, kreatív feldolgozásmód. Különös tekintettel arra az esetre, ha a csoport körében nehézséget okoz az írásbeliség, vagy a szövegértés, ilyen esetben a színdarabok megismertetésére kell, hogy szolgáljon ez a rész. (Az egyetemista korosztály mellett számos esetben hátrányos helyzetű fiatalokhoz érünk el a workshopokkal, akiknek nem csak az olvasás és a szövegértés miatt nehéz a drámák megértése, hanem azért is, mert korábban a tanulmányaik során nem foglalkoztak drámaelemzéssel.)

Ezen a képzési alkalmon azt jártuk körül, hogy mi a célja a kreatív feldolgozásnak, milyen formákat ismerünk. Ezek közül melyek azok, amiket mindenki el tud sajátítani, és komfortosan érzi magát azok levezetése során?

Minden egyes bemutató után visszajelzések, gondolatok hangzottak el, kitértünk a látott/tapasztalt gyakorlatok tartalmi részére és a megvalósításra is. Ezt egy olyan környezetben érdemes megvalósítani, ahol megvan a szükséges bizalom az őszinteséghez. A fiatalok ekkor már egy hónapja voltak együtt a csoportban, így bátran megfogalmaztak fejlesztendőket is egy-egy gyakorlathoz, amit mindenki meglehetősen

jól kezelt. Az is, aki mondta és az is, akinek mondták az adott visszajelzést. Egy példát szeretnék említeni ezek közül. A legelső ilyen gyakorlat nagyon megtetszett mindenkinek, azonban többen is jelezték, hogy ehhez több „bátorság” szükséges, méghozzá tréneri szerepbelépés, ami már eggyel több, mint az általános tréneri létezés. Ugyanakkor, mivel színházi foglalkozásról van szó, a színházi alap technikák is adottak voltak az aspiránsok számára. Itt újfent a karácsony előtti utcai akciószínházi megvalósítása során szerzett gyakorlati ismeretekre gondolok. Lássuk, hogy konkrétan miről is volt szó ebben a gyakorlatban:

Michael Collins ír traveller színész előadása a *Kulturális kérdés, vagy sem?* A megértéshez röviden ismertetem a történetet. Az önéletrajzi ihletésű drámában az író a lányával beszélget, aki bejelenti apjának, hogy nem szeretne tovább iskolába járni, inkább megházasodna és családot alapítana, mint az unokatestvérei. Az apja erre válaszul elmeséli, milyen megkülönböztetésekkel kellett szembenéznie gyermekkorában. Több konkrét esetet említ az iskolai szegregációról és az élet minden más területén tapasztalható kirekesztő helyzetekről. Egyik ilyen eset, amikor focimérkőzést szerveznek a városban és egy traveller csapat is benevez. Eredményesen szerepelnek, a csapat harmadik helyezést ér el. A kupák átadására az egyik helyi kocsmában kerül sor, de a szokásoknak megfelelően a traveller fiatalokat nem engedik be a kocsmába, hogy átvegyék a díjaikat.

Történet kreatív feldolgozására szánt gyakorlat itt kezdődik. A tréner felvázolja a helyzetet, és közli, hogy most ő lesz a kocsmáros, a résztvevők pedig azok a kocsmában ünneplő fiatalok, akik más csapatokban játszanak, tehát a nem traveller fiatalok. Az előzményekből megtudjuk, hogy ők maguk is elismerik a traveller gyerekek tehetségét. Résztvevőként feladatunk, hogy rávegyük a kocsmárost, hogy engedje be a kint várakozó fiúkat.

Első körben a felvezetés és a feladat ismertetés pontos és gyors volt, amit mindannyian pozitívan meg is erősítettünk. Ugyanakkor valami-

ért nem sikerült ténylegesen bemozgatnia bennünket a trénernek. Ennek hiányát ő maga is érezte, de nem tudta, hogyan érhetné el, hogy valóban elkezdjünk érvelni, valóban belehelyezkedjünk a nekünk szánt szerepbe.

Erre javaslatként érkezett az a felvetés, hogy nem elég kijelenteni, hogy „én vagyok a kocsmáros, ti pedig a kocsmában ünneplő játékosok”, úgy is kell viselkedni, mint a kocsmárosnak, és úgy is kell megszólítanod bennünket. Ezek után ugyanaz a tréner még egyszer levezette az előző gyakorlatot, de most már egy kicsit másképp. Miután ismertette az előzményeket és a körülményeket (Kik vagyunk? Hol vagyunk? Mi történt korábban? Ki lesz ő maga és mi lesz a feladatunk?), a következő történt: odalépett hozzánk, kezében egy-egy képzeletbeli korsót tartva, amit átadott nekünk. Másoktól megkérdezte, hogy mit hozhat nekik? Egyikünk még kissé álmos volt a nap kezdetén, neki megjegyezte, hogy „Te már jól vagy úgy látom, hozhatok még egy kör pálinkát vagy inkább csak kólát innál?”, majd miközben derűsen elbeszélgetett velük a „Kocsmáros” egy óvatlan pillanatban odavetette, hogy ezeket a traveller gyerekeket ő ide be nem engedi, az biztos. Ezzel nem kis ellenérzést váltott ki az addigra (a képzeletbeli italoktól) jó kedélyűen ittas társaságban, vagyis bennünk. Záporoztak rá a kérdések és az egyszerű, majd egyre erősebb érvek azért, hogy hadd jöjjenek be a srácok, hiszen jól játszanak, jó fejek és ők lettek a harmadikok, a kupákat pedig itt lehet átvenni. A kocsmáros nem akart kötélnek állni – ahogy az a történetben is szerepel – erre a társaság egyöntetűen közölte, hogy akkor most azonnal itt hagyják a kocsmát és elmennek valahová, ahol együtt ünnepelhetnek a kint maradtakkal.

Remélem, ezzel a példával sikerült bemutatni ennek a trénerképzésnek a központi gondolatát, miszerint egymástól tanulunk, egy olyan védett közegben, ahol az esetleges próbálkozásainkból adódó hibák nagyon komoly tanulási lehetőséget nyújtanak. Ez az egyik olyan kivételes hozzáállás, amit az elmúlt tíz évben a Független Színház Ma-

gyarország munkatársaként megtapasztaltam, és bízom benne, hogy jelen esettanulmány egyik céljaként, követendő példává teszi ezt azok körében, akik az informális oktatás bármely formáját választva fiatalokkal foglalkoznak.

A fentebb ismertetett példán felül még további négy kreatív formát ismertünk meg aznap, ezek közül még egyet emelnék ki, ugyanis ennek is jelentős szerepe volt a későbbi tematikafejlesztésben.

Ez a feldolgozás a Kaméleonlány c. előadáshoz kapcsolódott. A történet megismerése után (ezt már mindannyian jól ismertük) a peer tréner azt a feladatot adta nekünk, hogy kiscsoportban gondolkodjunk el, hogyan folytatódik a főhős élete a történet befejezése után.

A történet röviden: egy teljesen átlagos középiskolás lányról szól, aki történetesen roma, valahol Magyarországon. Hamarosan kiderül róla, hogy kivételes képességekkel rendelkezik, ugyanis ő a Kaméleonlány, aki képes behelyezkedni mások életébe, ezzel tökéletesen átérzi a helyzetüket, belelát nem csak az emberek „szívébe, lelkébe”, de a döntéseik hátterébe is. Elmesélése által megismerhetjük a környezetében élő, számára fontos embereket. A városi nővérét, aki tovább tanult és karriert épít, valamint az „otthoni” nővérét, aki a vidéki életet választotta, megházasodott, gondoskodik a gyermekeiről és az idősödő anyukájáról is. A Kaméleonlány képes ambicionálni mindkét alternatívát, azonban az egyik fő kijelentése szerint ő a saját útját szeretné járni, nem pedig mások példáját követni. A keretes szerkezetű drámában a főhős az iskolában a nevelési tanácsadóval beszélget, neki meséli el élete főbb eseményeit, vele osztja meg dilemmáit és a világról alkotott véleményét. A történet végén megismerhetjük az ő saját döntését is, egy évvel az érettségi előtt ott fogja hagyni az iskolát, mert gyermeket vár. Természetesen a végkifejlet nincs megírva, azt a mindenkori néző/befogadó gondolataira bízva az író, Illés Márton. (A történet keletkezéséről tudni kell, hogy az első Roma Hősök Storytelling Fesztivál után útjára indított Roma hősök workshop alkalmával a résztvevőktől

gyűjtött személyes, valós történetekből mozaikos technikával íródott színdarab.)

A történethez kapcsolódó kreatív feldolgozás ezzel a kérdéssel kezdődik:

„Mi történt a Kaméleonlánnyal és a megszületett gyermekkel? Képzeltétek el őket öt év múlva!”

Ezt a feladatot kiscsoportokban kaptuk, és az általunk elképzelt jövőjüket egy-egy rövid jelentben mutattuk be a társainknak.

Ez a forma is nagy sikert aratott a képzésben résztvevők, és a képzők körében egyaránt. Fejlesztendőket itt is megfogalmazzunk, de ezek – az előző példával ellentétben – inkább tartalmi változtatási javaslatok voltak, amelyek megvalósítása jellegükénél fogva jóval több időt, egy teljes napot vett igénybe. Végül a résztvevők úgy döntöttek, hogy ennek a gyakorlatnak a továbbfejlesztésével készülnek a közelgő nemzetközi találkozóra.

A nap végén összegzést tartottunk, melynek középpontjában az alábbi kérdések voltak:

- **Milyen a jó instrukció?** – amellet, hogy világos, mindenki számára érthető; a tréner adhat instrukciót szerepből is, ezzel máris játékba hívja a résztvevőket. Fontos azonban megemlíteni, hogy a tréner és tréner által eljátszott szerep világosan el kell, hogy különüljenek egymástól. Semmiképpen sem tekinthető a szerep szerinti véleménye, viselkedése a tréner véleményének, viselkedésének ugyanis ez a félreértés visszafordíthatatlan egyensúlyvesztést eredményez.
- **Mire kell figyelni a gyakorlat levezetése közben?** – Ez eltérő abban az esetben, amikor a tréner szerepben van, ilyenkor a saját szerepén kívül arra is figyelnie kell, hogy a résztvevők is szerepben maradjanak. Mire kell a trénernek szerepbelépéstől függetlenül minden helyzetben figyelnie: Mindenki megértette-e a feladatot? Mindenki kellően aktív a feladat megoldásában? Mennyi idő áll rendelkezésre?

Van-e szükség a gyakorlat megvalósítása során további információra, támogatásra, reflexióra a tréner részéről a csoportnak?

- **Tartalmilag vagy formailag kapcsolódik a gyakorlat a színdarabhoz?** – a fentebb ismertetett mindkét példa inkább tartalmilag kapcsolódott a színdarabhoz, azonban lehetséges az előadás formanyelvén keresztül megszólítani a résztvevőket. Ha például egy báb előadásról van szó, amiben tárgy animációk jelennek meg, akkor a formai megközelítésben a kreatív feldolgozás során szintén lehet tárgy animáció, ahol a téma nincsen rögzítve. Illetve egy hőstörténet storytellingje után bármilyen tartalommal bíró hőstörténet elmesélése is kapcsolódhat a monodrámához.
- **Mi történik előtte? Mi történik utána?** – Egy olyan gyakorlat, amely a foglalkozás központi kérdését járja körbe, felvezetést igényel, valamint amikor túl vagyunk ezen a modulon, szükséges összegezni a történeteket. A gyakorlatok meghatározása során fontos szempont, hogy azt megelőzően milyen információk, élmények voltak fókuszban, illetve az után mik következnek. Hogyan kapcsolódik a foglalkozás egész ívébe? Mennyire sok/kevés a gyakorlatot megelőzően az egyéni/kiscsoportos/ teljes csoportos gyakorlat vagy éppen a verbális, mozgásos vagy egyéb készségeket igénylő feladat. Ezek figyelembevételével tartalmi és metodikai szempontból is fontos, hogy kiegyensúlyozott és egymásra épülő legyen a foglalkozásterv egésze, és ne legyenek egymáshoz nem kapcsolódó, illetve bizonyos formát, készséget túlságosan fókuszba helyező, másokat teljesen figyelmen kívül hagyó gyakorlatsorok egymás után.

Harmadik hétvége – felkészülés a nemzetközi találkozóra:

A nemzetközi találkozón a partnerszervezetek aspiránsai és képzői vettek részt. Olaszországból, Spanyolországból, Romániából érkezett fiatalok és hazai résztvevők.

Fentebb jeleztem, hogy a Kaméleonlány c. előadásra és hozzá kapcsolódó kreatív foglalkozásra még visszatérek. A hazai csapat ezt a foglalkozást fejlesztette tovább a nemzetközi találkozóra. Ez azért is volt ideális választás, mert ezt a színdarabot mind a négy országban lefordították a saját nyelvükre, és mindegyik csoport beemelte a készülő foglalkozásába. (Egyedül a hazai csapatnak kellett mind a tizenhat színdarabot megismernie, de a képzés során itt is szűkítettük a feldolgozásra szánt színdarabok körét, a tizenhat színdarabból tizenkettőt tartottunk bent a workshoptervben. A többi partnerszervezetnél ez eltérően alakult ebben minden csapatnak szabad döntése volt.)

A peer tréneink úgy döntöttek, hogy a Kaméleonlányhoz terveznek egy közel egy órás foglalkozást. Mivel a találkozó programjában benne volt az előadás megtekintése, itt már nem kellett külön hangsúlyt fektetni a történet megismertetésére, annál is inkább, mert ezt a történetet már mindenki jól ismerte.

A darabválasztás ötletével megszületett a foglalkozás központi kérdése is. „Hogyan alakult a Kaméleonlány élete a történet befejezése után?” A színdarab úgy zárul, hogy a főhős felvállalja az anyaságot, megtartja a kisbabáját. A gyermek apja, az ő szerelme egy menekült fiú, akit kitolcoltak az országból nem sokkal a gyermek fogantatása után. A lány a nevelési tanácsadó kérdéseire érett és határozott válaszokat adva elmondja az, hogy megtartja a gyereket, nem kell, hogy megpecsételje az egész életét. Miután megszületik a gyermek, ő még vissza tud ülni az iskolapadba. Az álmairól, a terveiről attól még nem kell lemondani, hogy anya lesz. Itt végződik a történet és a feldolgozó foglalkozásban a peer tréneink ráhangolódásként az egész csoportnak feltették a kérdést: „Hogyan képzeled el a világunkat tíz év múlva?”

A rövid brainstorming a résztvevők bevonását célozta. Mielőtt a Kaméleonlány történetére fókuszálunk, gondoljuk végig saját szempontunkból, milyennek képzeljük a jövőt. Relaxációs helyzetben, csukott szemmel képzelhettük el a jövőt 10 év múlva, amiről utána beszámol-

tunk egymásnak. A 10 évvel ezutáni jövő erőteljes elképzelése után már könnyebb volt számunkra a Kaméleonlány jövőjéhez kapcsolódnunk. Ekkor tették fel a kérdést a trénernek, milyen lesz 10 év múlva a Kaméleonlány és gyermekének az élete. Majd miután közösen ötleteltünk arról, hogyan folytatódik az életük (Egyedül neveli a gyermeket? Vagy valamelyik nővérével? Született-e újabb gyermeke? Mi lett a gyermek apjával? Találkoztak, együtt élnek? stb.) a résztvevők kiscsoportban választhattak egy lehetséges verziót, és mutathatták be az egy rövid jelenet formájában a többiek számára.

Az etűdök bemutatása után röviden reflektálhatnak a résztvevők egymás munkáira, a megvalósításra és a történetek tartalmi részére is.

Ami a fentiekből nem derül ki, de mindenképp említést érdemel, az a felkészülés erre a foglalkozásra. Amikor a fiatalok elhatározták, hogy mivel készülnek a nemzetközi találkozóra, úgy döntöttek a képzésen kívül, önállóan szerveznek egy találkozót a felkészülésre. Mivel a tervezés még a képzési hétvégén megtörtént, a külön találkozó célja egy próbafoglalkozás volt.

Ők maguk találtak helyszínt és szerveztek a barátaik, ismerőseik köréből résztvevőket is, akikkel kipróbálhatták az elképzelésüket. Én is jelen voltam a próbafoglalkozáson, de kizárólag résztvevői minőségben, semmilyen szervezési, előkészítési feladat nem hárult rám. Örömteli volt látni, hogy a csoport, akikkel addigra már közel két és fél hónapja dolgoztam, a korábban egymás számára ismeretlen fiatalokból egy önszerveződésre alkalmas társasággá formálódott és a megvalósításban is élen járnak.

NEMZETKÖZI KÉPZÉS

Az Erasmus projekt keretein belül megvalósuló találkozó február 6-ától 10-éig tartott.

A találkozó első nyitó alkalmát az Rs9 Színházban tartottuk, mindegyik partner jelen volt a vezetők és a peer trénerek is. Rövid bemutatkozó kör utána a teljes képzésre vonatkozó közös kereteinket gyűjtöttük össze, amit a jelenlévők el is fogadtak, ez után kb. egy órás ismerkedő – bemutatkozó játékok következtek, majd közös vacsorával zártuk az első napot.

Közösen megfogalmazott keretek:

- szabadság, felszabadult, alkotói légkör
- biztonságos közeg
- ne bántsuk egymást
- rugalmasság
- felelősségvállalás
- figyeljünk az időre/tartsuk az időkereteket
- aktív figyelem
- fényképek készülhetnek
- Légy boldog és tiszteld a társaidat!
- légy jól, legyen jó!
- légy nyitott (az új módszerekre)

Február 7. – Első nap

A napot egy bemelegítő játékkal kezdtük. Annak érdekében, hogy rávilágítson az együttműködés fontosságára és fény derüljön arra is, hogy mennyire összetett a csapatmunka, mi szükséges a megfelelő kommunikációhoz?

Az első játék: Zombi (vagy más néven Akadémiai székfoglaló)

A teremben annyi szék van, ahányan vagyunk, szétszórva a térben. Mindenki elfoglal egy széket, kivéve a játékvezető, aki az első zombi lesz. A játékosoknak meg kell akadályozniuk, hogy a zombi leülhessen a szabadon lévő székre. A zombi csak egyenletes, lassú tempóban közlekedhet, a játékosok közlekedhetnek gyorsan is, és változtathatják a helyüket. Ha valaki felállt a székéről, akkor ugyanoda már nem ülhet vissza, mindenképpen egy másik székre kell leülnie. A zombi értelemszerűen a hozzá legközelebb eső üres székre akar majd leülni. Egy kör addig tart, amíg a zombi el nem foglalja az üresen lévő széket. Egy adott kör előtt a játékosok kidolgozhatják a stratégiát a következő körre és játék közben is kommunikálhatnak egymással.

A játék elérte a célját, felpörgette a résztvevőket, de nem sikerült túl messzire eljutni a zombitámadás elleni stratégia kialakítása és megvalósítása terén, amit főleg a nyelvi akadályok okoztak – annak ellenére, hogy hagytunk időt a fordításra, a játék közben nem ment száz százalékosan a közvetlen kommunikáció. A társaságban oldott légkört teremtett, fizikailag és szellemileg is megmozgatta a társaságot.

A második játék: Néma karmester

A játékosok körben állnak, egy valaki kimegy a teremből, amíg a többiek eldöntik, hogy ki legyen a "néma karmester". A néma karmester feladata, hogy mozdulatokat mutasson be, amelyeket a többiek leutánoznak. A többi játékos úgy kell, hogy figyeljen a néma karmesterre, hogy ezzel ne bukassa le, hogy ki az, aki vezényeli a mozdulatokat. Annak a játékosnak, aki kiment a térből, az a feladata, hogy kitalálja, ki vezényel.

A néma karmester játék egészen jól működött mivel az egymásra figyelésben itt nem kellett verbálisan megnyilvánulni, ugyanakkor minden körnél előzetesen itt is volt lehetőség megbeszélni, hogy a néma

karmesternek és a csoportnak hogyan kellene összedolgoznia. Ezután a játékok facilitálásáról gyűjtöttünk össze néhány fontos gondolatot. Az alábbiakra térünk ki a közös ötletelésben:

- Hogyan kell elhangoznia az instrukcióknak?
- Mi a dolga a trénernek a játék ideje alatt?
- Mi történik közvetlenül a játék után?
- Hogyan válasszuk ki a megfelelő játékot egy csoport számára?

Instrukciók:

- érthető, kellően hangos megszólalás,
- szemkontaktus,
- világos, egyszerű instrukció,
- visszakérdezés, hogy minden érthető-e,
- mindenki tudja-e, hogy mi lesz a feladata
- példa bemutatása a biztonság kedvéért,
- barátságos légkör megteremtése,
- az eszközök legyenek bekészítve már az instrukció előtt,
- eszközök kiosztása az instrukciók után,

A játék közben:

Győződj meg róla, hogy:

- mindenki a szabályok szerint játszik?
- mindenki részt vesz a játékban?
- de ne erőltess, ne legyen kötelező!
- mindenki jól érzi magát?
- figyelj az időre!
- adj visszajelzést, pozitív megerősítést
- ne csak néhány résztvevőre figyelj
- építsd be a javaslatokat megtartva a struktúrát és a célokat

- passzív résztvevők bevonása? – kérd meg, hogy legyen a segítő!
- felügyeljük a kiscsoportos munkát (olyan mértékben legyünk jelen, amennyire a csoportnak erre igénye van – ne telepedjünk rájuk, de ne is tűnjünk el.

A játék után:

- csak simán lépünk tovább, ha nincs szükség reflexióra (energetizáló funkció)
- érzésekre kérdezz rá!
- a játékról kérj visszajelzést pl.: Hogy működött? – önreflexió
- amennyiben van kapcsolódása a játéknak az élet más területeihez, erre is rákérdezhetünk, indíthatunk tematikus beszélgetést is egy játék tapasztalataira építve
- pozitív visszajelzés
- kerüljük a személyeskedést és ne akarjunk “jó válaszokat” hallani
- ne legyen túl hosszú a reflexió, ami leejti az energiaszintet

Melyik játékot válasszam?

- Mennyire érinti érzékenyen a csoportot?
- A csoport fejlettségi szintjének, kompetenciáinak megfelelő-e?
- Előzetes információk a csoportvezetőtől – hány évesek, hányadikosok, csoportközi konfliktusok, korábbi témához kapcsolódó tapasztalatok, személyes problémák, tabuk közrejátszanak-e?
- partneri viszonyok biztosítása a játék során
- versenyztetés nem szerencsés /veszélyes, azonban ez a fejlődés egyik útja
- mi a cél?
- időkeret (Mennyi időnk van? Milyen gyakran kell szüneteket tartani?)
- milyen szintű kihívást jelent az adott csoport számára a tervezett

játék?

- legyen b terved – ha az adott játék valamiért mégse működik.
- oszd meg résztvevőkkel, hogy mi a játék célja (kivéve, ha ezt valamilyen oknál fogva nem akard nyitottá tenni)

Állításos játék – főbb szempontok:

Az állításos játék vagy véleményvonal gyakorlat során a tréner eltérő állításokat mond, amelyekkel egyetértő résztvevők a terem egyik oldalára áll, míg az azzal nem egyetértők a másik oldalra. Akik félig egyetértenek, félig nem, középre. Így a testhelyzetével mindenki kifejezi a véleményét – akkor is, ha nem szólal meg, és kimozdulnak a résztvevők a passzív ülő helyzetből, mivel fel kell állniuk. Ezután a tréner meghallgat néhány okot a terem eltérő oldalán álló résztvevőktől, hogy miért (nem) értenek egyet az adott állítással. A szempontokat összefoglalja, a résztvevők az elhangzott szempontok alapján helyet változtathatnak. Fontos, hogy a tréner ne minősítse az egyik, illetve másik oldal véleményét, és amennyiben a csoport nagy része az egyik oldalra húz, támogassa azt a néhány vagy akár egyetlen embert, aki vállalta véleményét a csoport többségével szemben – függetlenül attól, hogy a tréner osztja-e az adott véleményt vagy sem. Érdemes az állításos játékhoz olyan állításokat behozni, amik várhatóan megosztóak a csoport tagjaira vonatkozóan, és amelyek megvitatása fontos lehet a fejlesztés témája kapcsán. A trénerképzésen a Roma Hősök workshophoz kapcsolódóan foglalmaztunk meg állításokat a játék során.

Megosszák –e a tréner a saját (hős) történetüket?

Ellenérv:

- szűkíti a narratívákat

Támogató érv:

- bátorságot ad – a résztvevőknek, hogy megosszák a saját történetüket
- kölcsönös nyitottság jegyében is fontos a trénerek megnyilvánulása
- megerősíti, inspirálja a résztvevőket, a saját hőstetteik felismerésében

További állítások kapcsán az alábbi szempontok kerültek még megfogalmazásra:

- ha valaki erőteljesen rasszista megjegyzéseket tesz, akkor nem kell vele egyetérteni, de tisztelni kell, hogy elmondta őszintén a véleményét és beszélgetést lehet róla kezdeményezni – miért gondolja így? Volt-e hasonló tapasztalata nem cigánnyal? Mit gondolnak minderről a többiek?
- A roma drámai hősök megmutatják, hogyan kellene élnünk – példaértékű az amit tesznek, de ez a saját kontextusaikban értelmezhető, nem kell mindenkinek úgy cselekednie, az önálló döntéshozatal fontosabb. Mindenkinek más értékei és hősei lehetnek.
- A roma és nem roma emberek nagyon hasonlóak – igen is, meg nem is, emberek vannak, akik alapvetően különböznek, de vannak minden ember számára közös alapvető értékek – ez mindenkiben közös bősztíntől függetlenül. A roma nem roma különbségek felvetésénél fontos az alábbi szempontok figyelembe venni:
- Személyes vagy csoportjellemzőről van szó (tehát van olyan roma és nem roma is, akire az igaz lehet)
- Kulturális vagy szociális jellemzőről van szó (kultúra terén a roma csoportok nagyon sokszínűek, sok jellemző viszont nem biztos, hogy egy adott esetben a kultúrából adódik, hanem a szociális helyzetből, vagy éppen az adott csoportot érintő diszkriminációból.)

A nap további részében folytattuk a munkát a Roma Hősök workshop következő fontos momentumával: hőstörténetek megosztása párokban és kis csoportokban.

Én hősom és én hőstettem történetek megosztása kiscsoportokban

(előtte térben mozgásos játék a csoportbontáshoz) majd a történetek kiválasztása – ebéd szünet után jelenetkészítés kicscsoportokban és azok bemutatása, reflexiók.

Néhány eredmény, tanulság:

- Eltérő formákat alkalmaztunk a kreatív munkában
- Vegyes csoportokat alakítottunk ki, mindenki aktivizálta magát a csoportban
- Történetek megosztása párokban – fontos a személyes figyelem

Február 8. – második nap.

Ezen a napon két programsávban, délelőtt és délután két-két opció közül választhattak a résztvevők. A workshopok a storytelling témáját járták körül különböző megközelítésben.

Délelőtti workshopok:

Sonia Carmona Tapia: A storytelling használata közösségekben

A workshop során elsőként játékos gyakorlatok során ismerhették meg egymást a résztvevők (pl. névvel és jelzővel történő bemutatkozás majd a többiek nevének és jelzőinek visszamondása, illetve térben való mozgás, majd random párok kialakítása, akik valamilyen emléket osztanak meg egymással). Ezután párokban osztottak meg egy-egy emléket egymással a résztvevők valamilyen tárgyhoz hasonlóan, amit utána a történetet befogadó párok meséltek el a teljes körben. A saját történetek más szájából való visszahallása a legtöbb résztvevő számára megerősítő élmény volt. Sonia azt is vázolta, hogy valamely foglalkozás során fontos az alapvető emberi hasonlóságok felismerése ahhoz, hogy a csoport tagjai nyitottakká váljanak egymás

felé. A nyitottság bármilyen további aktivitás szempontjából fontos alapfeltétel.

Ursula Mainardi: A képzelet ereje – storytelling szavak nélkül.

A fantázia, egy képzeletbeli világ megteremtése és azon belüli élethelyzetek és hozzá kapcsolódó érzések felidézése és megmutatása volt a feladat. Először csak egy-egy mozdulat, vagy arckifejezés segítségével, végül egy némafilmhez hasonló jelenetsor bemutatásával ismerhetik meg a résztvevők egymás történetét.

Délutáni workshopok:

Sebastiano Spinella: A zene és atmoszféra teremtés a storytellingben

Sokszor a megszólalási nehézségeket a zene, a ritmus nagyon könnyen fel tudja oldani. Ugyancsak megerősítő hatása van, ha egy-egy szereplő, esemény vagy hangulat zenei effektekkel is megjeleníthető. Ehhez olyan ritmus hangszerekre, csörgőkre, dobokra van szükség, aminek a megszólaltatásához nem szükséges zenei előképzettség. Így a csoport nem csak hallgatóságként, hanem aktívan vehet részt a foglalkozáson. Ez különösen hasznos lehet olyan csoportokban, ahol a figyelem, a koncentráció fenntartása nehéz. Ha a résztvevők feladatot kapnak a storytellingben, akkor a figyelmük tovább fenntartható és mindez a bevonódást is megkönnyíti a számukra.

Zalka Csenge: Storytelling a színpadon régen és most

Ez a workshop elméleti áttekintést adott ennek a műfajnak az alakulásáról a klasszikus megjelenési formától a mai, szervezett storytelling fesztiválokig.

A klasszikus storytellingről és annak a cigányokra jellemző vonatkozásáról:

Klasszikus storytelling:

- Történet vizualizálása szavakból és zenéből
- A történetmesélőnek figyelnie kell a részletekre
- Nem szöveget tanulnak, hanem történetet
- Interakció a hallgatósággal
- A történetek változhatnak
- A storytelling része volt a közösség életének
- A történetmesélők sokat utaztak
- Identitásban meghatározó szerepe volt
- Nagy hangsúlyt fektettek az értékekre
- Központi helyszíneken mesélték el a történeteket
- Felnőttek meséltek felnőtteknek

Mai storytelling:

- Eladott jegyek
- Tervezett, tematikus eseményeken történik
- Előre egyeztetett tematikus történetek hangzanak el
- Idő korlátok
- Személyes történeteket is mesélnek
- Reprezentatív történetek
- Kulturális különbségeket is felmutat

Február 9. – harmadik nap:

A peer trénerek megmutatták a saját módszereiket nemzetenként. Mindegyik csapat bemutatkozását reflexió követte. Fontos volt a visszajelzés, hogy megerősítést nyerjenek a mindenki által kedvelt módszerek, ugyanakkor fejlesztendők megfogalmazására is lehetőség nyílt.

A magyarországi csapat kezdett a Kaméleonlány c. színdarabhoz kapcsolódó kreatív feldolgozásával. Ezután az olasz fiatalok mutattak be egy játék blokkot, majd délután a román csapat tagjai főként mozgásos gyakorlatokkal gazdagították a résztvevők tudását. A spanyol fiatalok bemutatója a következő napra csúszott át.

Február 10. – negyedik, egyben utolsó nap:

A negyedik nap a tervezésről szólt. A peer trénerek nemzetekenként kidolgozták a saját workshop tematikájuk vázlatos tervét – figyelembe véve és beépítve a találkozó során tapasztalt és elsajátított módszereket. A magyarországi csapat ekkor még a tematika fejlesztés előtt állt, így kifejezetten hasznos volt számukra ez a feladat. Összességében arra jutottak, hogy a meglévő tematikába szeretnék beépíteni a storytellinget, mint formát a színdarabok megismertetésére, illetve a színdarabok feldolgozását is kreatív eszközökkel próbálják megvalósítani.

TEMATIKA FEJLESZTÉS

A nemzetközi találkozó után a találkozó tapasztalatainak összegzése és a tematika fejlesztés valósult meg. Utóbbinál segítségül hívtam Ma-cher Juditot és Szabó Angélát, akik korábban trénerként és mentor-ként tevékenykedtek az oktatási programjainkban. Hárman közösen előkészítettük a tematika fejlesztésére szánt két képzési hétvégét és elhatároztuk, hogy a képzés lezárása után csoportos mentorálás, szu-pervízió keretein belül fejlesztjük a peer trénereket.

A nemzetközi találkozó legfőbb tapasztalatai:

- a storytelling műfaj kiválóan alkalmas a színdarabok megismerteté-sére olyan csoportban, ahol olvasási nehézségek adódhatnak
- az asszociatív gyakorlatok (Ursula Mainardi workshopja a nemzetközi találkozóon) elősegítik a kreativitást és az önkifejezést
- a személyes hős történetek elmesélése továbbra is a legnagyobb sike-rét adja a workshopnak, ezt mindenképpen meg kell tartani.

A tematika fejlesztés – 2020. február 15.

Mivel ez a csapat korábban még nem találkozott Judittal, így egy ismer-kedéssel kezdtük a napot. A peer trénerék bemutatták néhány mon-datban saját magukat és röviden ismertették, hogy mi történt eddig a képzésben. Milyen új ismeretekre tettek szert és milyen élményekkel gazdagodtak a nemzetközi találkozóon?

A továbbiakban a peer trénereknek az alábbi kérdéseket kellett végig gondolniuk és megválaszolniuk a nemzetközi találkozóon megtartott egy órás workshopkal kapcsolatosan:

- Miértszerettél volna foglalkozást tartani? (motiváció, cél megfogalmazása)
- Mi volt benne a legjobb? (sikerélmények megerősítése)
- Mi volt a legnehezebb? (akár feladat, szituáció, helyzet, érzelem – nem módszertan)

Ezekkel a kérdésekkel az volt a cél, hogy felszínre kerüljenek a foglalkozás vezetéséhez kapcsolódó pozitív élmények és megmutatkozzanak azok a fejlesztendő területek is, amik külön felkészülést igényelnek.

Fix keretek és a foglalkozás vázlata:

Szükséges volt meghatározni a készülő foglalkozás tekintetében, hogy mennyi időnk van, és milyen modulok fogják alkotni a workshopot?

- 1. rész: > Nyitókör, felvezetés, színdarab, szünet, feldolgozás – reflexiók, zárókör (flipchart)
  - 2. rész: > Nyitókör, storytelling, storyk meghallgatása, szünet, storyk kreatív feldolgozása és bemutatása, ezekre reflexió, zárókör
- Workshop elemekhez tartozó fix idők
  - Workshop elemekhez tartozó célok
  - Workshop elemekhez tartozó módszerek
  - Workshop vázának kialakítása – Mi az, ami mindenképpen benne legyen az új tematikában, mi az, ami semmiképpen sem. A vitás kérdéseket szavazással döntöttük el – előtte meghallgattuk egymás érveit. Így született meg az új tematika, ami a korábbi verzióhoz képest csak az első részben tért el. Az új tematika részletes bemutatását a melléklet tartalmazza.

A következő hétvégén konfliktuskezelésre és általános kérdezéstechnikára fókuszáltunk, utóbbira Szabó Angéla vezetésével, aki a kérdezéstechnikát ötvözte saját fejlesztésű szupervíziós gyakorlatával. Egy résztvevő hoz egy számára nehezen feloldható konfliktust az életének bármely területéről, a többiek pedig kérdésekkel próbálják közelebb vinni őt a megoldáshoz. Csak kérdésekkel kommunikálhatnak és fontos, hogy nem törvényszerű, hogy azonnal megoldás születik a felvázolt konfliktusra, de az, hogy mások szemszögéből nézve több aspektusból is körbe lehet járni ugyanazt a helyzetet, mindenképp csökkenti a felgyülemlett belső feszültségeket.

A kérdéseket az alábbiak szerint csoportosítottuk:

- tisztázó kérdés – kiderüljenek konkrétumok az adott szituációval kapcsolatban
- elemző kérdés – az adott személy álláspontjára vonatkozó kérdések
- sugalmazó kérdés – ami valamilyen megoldási alternatívát kínál fel. pl.: Nem kellene veled beszélned erről?

A kudarc kezelése:

A kérdezés technika után a lehetséges kudarc helyzetek feltérképezése és azok kezelésének a módja került terítékre. Ez egy fontos felkészítés arra az esetre, ha olyan helyzetek alakulnak ki workshop tartás közben, amiktől félünk, és szeretnénk a lehető legjobban kezelni ezeket. Ennek a célja ugyancsak az volt, hogy a leendő trénerek kitartó munkatársaink legyenek, és ne vegye el a kedvüket a foglalkozástartástól, ha nem mindig az elképzeléseik szerint alakulnak a dolgok.

Másnap a képzés utolsó napja következett, amikor is minden peer tréner, lépésről lépésre, modulonként kipróbálta az új tematikát instrukció szinten. Ezzel megbizonyosodtunk, hogy érti és átlátja workshop felépítését és céljait.

Az eredeti tervek szerint ezzel zárult volna a trénerképzés elméleti része, és kezdődhetett volna a gyakorlati szakasz, amikor élesben kipróbálhatják az új tematikát előbb egy külön erre a célra szervezett próba csoport körében, majd egy „senior” trénerrel párban éles helyzetben, valódi csoporttal. Ez azonban még egy kicsit váratott magára.

A pandémia okán a képzett peer trénerek által tartott foglalkozásokat tavasszal csak részben tudtuk megvalósítani, ezek zömére szeptemberig került sor.

PRÓBAFOGLALKOZÁSOK ÉS VISSZAJELZÉSEK

A trénerképzés folyamatának – egyúttal ezen anyag végére érve – az alábbiakban a peer trénerek visszajelzéseit, a próba workshopon szerzett tapasztalataikat és jövőbeli elképzeléseiket fogom bemutatni. A próba workshopok tematikájába csak részben kerültek be a kortárs trénerek által kidolgozott új módszerek, eszközök, mivel a pandémia által kiváltott helyzetben, ezen új modulok begyakorlására és tesztelésére nem volt megfelelő idő és lehetőség. Ugyanakkor 2020. őszéig mindegyik kortárs tréner legalább egy, közülük többen akár két-három workshopot is meg tudtak tartani sikerrel. Eredetileg főként egyetemista csoportokat kívántunk megcélozni ezekkel a workshopokkal, azonban mivel a felsőoktatásban még inkább csak online workshopokra nyílt lehetőség, és az online workshopokkal szemben – mint később bemutatjuk – a kortárs trénerek az offline workshopok megtartását preferálták, így végül más célcsoportokban tudtunk workshopokat megtartani az ő bevonásukkal.

A trénerre válásuk mellett az is fontos cél volt, hogy közép-hosszabb távon is számíthassunk a jelenlétükre és munkájukra a jövőben. A 2020-as év világvilágjáránya közel fél évre megszakította a trénerképzés gyakorlati részének megvalósítását. A Független Színház három ízben tartott online workshopot is ebben az időszakban (hiszen a személyes találkozás a pandémia okán akadályozott volt), de ezeket a tapasztalt, „senior” trénerek tartották. Amikor felmerült az online foglalkozások ötlete, akkor felajánlottuk a képzésben résztvevő fiataloknak is ezt a lehetőséget, de mind az öten úgy gondolták, inkább élőben tartanák meg a próbafoglalkozást. Ezt a felvetést jogosnak ítéltem, hiszen a személyes találkozás eredményezi azt az éles helyzetet, ami a foglalkozásvezetés mentális megpróbáltatásait is magában foglalja. Így történt, hogy az első ilyen alkalom, 2020. március 13. után (ez volt a korlátozások előtti utolsó olyan nap, amikor még nem vezették

be Magyarországon az oktatási intézmények bezárását) majdnem fél év telt el, mire újra közösségekbe mehettünk. Így egy kortárs tréner kivételével, mindenki jóval a trénerképzés után tudta megtartani első próbaworkshopját. A foglalkozások után minden tréner készít egy beszámolót, a továbbiakban ezekből is idézek majd, illetve annak a kérdőívnek az eredményét is szeretném ismertetni, amit trénerképzés résztvevői töltöttek ki. Ebben a képzéssel kapcsolatos elégedettségüket, esetleges fejlesztendő javaslatokat igyekeztünk felmérni és a színházhoz való kötődésüknek a mértékét is szeretnénk volna feltérképezni, hogy lássuk, mennyire sikerült elérni azt a célt, hogy a képzés után is megmaradjanak a munkatársaink között ezek a fiatalok.

A próbafoglalkozásokon szerzett tapasztalatok egyénenként:

M. F. – 2020.03.13. – budapesti gimnázium

A felkészüléskor már bátran választott magának olyan modult, ami-
ben erőteljes figyelem és folyamatos összegzés és visszacsatolás szük-
séges. A kezdeti megszeppenés után dinamikusan működött, amikor
neki kellett szerepelni. Amikor azonban nem ő vitte a csoportot, kissé
hátradőlt, visszalépett. Ez a próbafoglalkozás valósult meg a legha-
marabb. Ami után megfogalmazódott, hogy több aktivitás és jelenlét
szükséges a részéről. A kreatív kiscsoportos munkában rendezői vé-
náját is kamatoztatta, motiválta az egyébként is lelkes csapatot a meg-
valósításra. A legfontosabb hozadéka ennek a foglalkozásnak, hogy az
egyik résztvevő jelentkezett a színházunkhoz. Önkéntesként rende-
zőasszisztense lett a Falunap c. előadásunknak. A tréneri értékelőben
M. F. a következőt nyilatkozta:

*„Alapvetően nagyon jól éreztem magam, de érzem, hogy még nem tudtam
minden modult mintaszerűen megvalósítani”*

Érdekeség, hogy a harmadik alkalommal, amikor másodmagával tar-
tott foglalkozást így írt:

„Elképesztően élveztem a workshopot, több sikerélményem volt. A legnagyobb talán az, hogy végre sikerült egy „jó” hősök brainstormingot tartanom. Nagyon örültem annak, hogy olyan légkör alakult ki, amiben a résztvevők meg tudtak nyílni”.

Tehát a terveink szerint 2 workshop megtartása után a harmadikon már teljesen gyakorlott tréneré vált, aki alkalmas már arra, hogy a „senior” csapat tagjává váljon.

P. T. – 2020. június 10. – budapesti szakközépiskola

Az átlagosnál magasabb terhelés nehezedett rá, ugyanis a csoport létszáma a vártnál jóval nagyobb volt. (Ez azért alakult így, mert a karantén után a tanév végén a diákok nagy érdeklődéssel fogadták az interaktív offline programokat). A nagyobb létszám, és a csoport változó összetétele miatt (eltérő életkorú fiatalok, más osztályokból érkeztek) nehezebb volt fenntartani a figyelmet és a „fegyelmet”, vagyis az együttműködési hajlandóságot. A felkészülésnél elég határozott volt, és igyekezett a lehető legtöbb modul levezetésében aktívan részt venni. A fegyelmelés volt a legfőbb nehézség számára, ami abból adódott, hogy szeretne volna megtartani a „kedves tréner” szerepét. A workshop után azonban elmondta, hogy sokat tanult abból, ahogy működni látta a korábban megtanult asszertív kommunikációs formát, az énközlést a tréner társa részéről a felmerülő konfliktushelyzetek alkalmazásával. A foglalkozás során tapasztalt sikerét így fogalmazta meg a tréneri értékelőben:

„Világos és követhető instrukciókat tudtam adni; a csoport szintjén pedig az, hogy a fegyelmelési nehézségek ellenére tökéletesen célba tudott érni a workshop üzenete.”

L. L. – 2020. augusztus 14. alföldi napközis tábor.

Bakson, egy napközis nyári tábor résztvevőinek tartott workshopot másodmagával, hátrányos helyzetű fiatalok számára, egy informális

csoportban. A helyzet jóval nehezebb volt, mint egy iskolában, rendezett körülmények között. A résztvevőknek olvasási-értelmezési nehézségeik voltak, ami átlagon felüli kommunikációs készségeket igényelt a trénepektől, ezt a feladatot az eredmények szerint maradéktalanul teljesítette. Rugalmasságra és improvizációra is szükség volt, ugyanis épp az olvasási nehézségek miatt a trénerek maguk olvasták fel hangosan a színdarab részleteket a gyerekeknek, akik még így sem tudták egyértelműen befogadni az információt, ekkor a saját szavaival foglalta össze a történet lényegét. Ez a megoldás volt ebben a helyzetben a legkézenfekvőbb. Ez azt eredményezte, hogy a csoport közel engedte magához a trénert, erős, kooperatív kapcsolat alakult ki közöttük.

„Minden feladatot terv szerint sikerült végig vinni. A kreatív kiscsoportos munkánál nagyon figyeltek a srácok, szerették volna, hogy részt vegyek az alkotásban, befogadtak, és együtt akartak alkotni velem is.”

M. A. – 2020. szeptember 12. észak-magyarországi tanoda

A tanoda munkatársai és a gyerekek együtt vettek részt a foglalkozáson. Az előzetesen elkészített terv szerint meg tudták tartani a workshopot, de csúszással kezdtek, mert a helyi televízió interjút készített a foglalkozásvezetőkkel. Az időkezelés és a rugalmasság itt is felmerült, mint nehézség, de a tréner társával együtt nagyon jó összhangot sikerült megteremteni, és együtt felül tudtak kerekedni a kezdeti nehézségeken. Ilyen esetekben, amikor a résztvevők között nagyjából egyenlő arányban vannak felnőttek és gyerekek, előfordul, hogy éppen a felnőtteket kell figyelmeztetni a közösen megbeszélte keretekre, pl. az idők betartására. Itt is ez történt, de komolyabb gondot ez sem okozott a foglalkozás teljességét tekintve.

„Számomra a legnagyobb siker az, hogy megtartottam a próbaworkshopot, amely gond nélkül lezajlott. Ezen kívül pedig az, hogy a kezdeti nehézségek után a résztvevők egy kellemes élménnyel gazdagodhattak. Örülök, hogy jól alkalmazkodtunk a környezethez és ennek megfelelően tudtuk át-

alakítani a tematikát. Külön jó hír, hogy a TV-ben is megjelent a Független Színház.”

S. K. – 2020. szeptember 17. dél-magyarországi gimnázium

A foglalkozás kifejezetten jól sikerült. A kezdeti bizonytalanság és határozatlanság ellenére a csoport aktív maradt, ami nagy erőt adott a peer trénernek a foglalkozás további részében. Példátlanul nagy együttműködési készséggel fogadták a foglalkozást. Ez részben annak is köszönhető, hogy ebben az intézményben olyan hátrányos helyzetű fiatalok tanulnak, akik sokfelől érkeznek, de a magas színvonalú oktatásnak és a szenzitív nevelői munkának köszönhetően nagyon nyitott, együttműködő és érdeklődő fiatalokhoz juthattunk el. Többen érdeklődtek a színházunk tevékenységei iránt és keresték a lehetőséget a munkánkhoz való kapcsolódásra. A kollégium vezetősége úgy döntött, hogy több csoportnak is szeretné megrendelni a foglalkozást a jövőben, amint erre anyagi lehetőségük nyílik, és már nem kell szabályozásoktól tartani a pandémia miatt.

„A zárókör nagyon megható volt, őszintének hatott és nagyon szép dolgokat mondtak. A foglalkozás végén elárultam, hogy ez volt az első workshop, amit tartottam, és köszönöm nekik. Utána megemlítették, hogy egyáltalán nem látszott és nagyon köszönik, hogy itt voltunk. Csodaélmény volt!”

Peer-tréneri visszajelző kérdőív

A peer-trénerekkel a próba foglalkozás megtartása után egy visszajelző kérdőívet töltettem ki, annak érdekében, hogy felmérjük, mennyire tekintették hasznosnak a képzést és megerősítést, illetve visszajelzéseket kapjunk, hogy miben kellene fejleszteni egy következő képzést a jövőben. A kérdőív kitöltése névtelenül történt. A válaszok alapján az alábbiakat tudtam megállapítani:

A képzés szakmai tartalmával, az alkalmazott képzési módszerekkel, és a roma drámákról szerzett új ismeretekkel mind az öt kérdezett maximálisan elégedett volt.

A teljes csoport úgy érezte, hogy magabiztosabb lett a képzés hatására és a kommunikációs készségeik is fejlődtek. A hatvan százalékuk (3 fő) maximálisan úgy érzi, hogy szeretné folytatni a munkát a független színháznál, egy-egy fő a hatos skálán 5-ös és 4-es értékelést adott, amik még mindig a közepesnél erősebb elköteleződést jeleztek. Ez azt jelenti, hogy a magabiztosság mellett a színházhoz való kapcsolódásuk is megerősödött. Mindannyian nagyon informatívnak tartották a képzést, a roma drámákról, a roma színházról, közösségekről sokat tanultak, valamint a társadalmi témákról és a kreatív módszerekről szerzett ismereteik is nagyban gazdagodtak a válaszaik alapján.

„... a képzés alatt nehezen ment, hogy világosan fogalmazzak meg egy instrukciót, témát stb. A workshopon ez szuper gördülékenyen ment!”

Az általuk tartott workshopot mindannyian sikeresnek értékelték. Ketten kiemelkedően sikeresnek, ketten nagyon és csak egy valaki jelölt meg közepes értéket ennél a kérdésnél. A képzésre vonatkozó fejlesztendő javaslatok közül többen hasonló választ adtak. Több személyes találkozás, és a képzésen kívüli közös programok megszervezését javasolták, a legérdekesebb azonban már bennem is felmerült korábban. Ennek a beteljesítése még várat magára, de semmiképpen nem marad orvoslás nélkül az alábbi felvetés:

„Kifejlesztettünk egy csoportos, és egy saját tematikát, ami egyelőre elveszett az éterben és semmi gyakorlati megvalósítása nem lett végül. Sajnálom, hogy abból a sok melóból végül nem lett semmi. De nyilván ez lehet a nagy időszakadás miatt és csak ebben a koronás helyzetben nem valósult végül meg.”

Számomra ez a képzés akkor fog teljesen lezárulni, amikor a peer-trénerek átadják az általuk fejlesztett új tematikát a tapasztaltabb trénereknek, a hozzájuk kapcsolódó újonnan beemelt színdarabokkal együtt, a senior trénerek pedig segítenek nekik a gyakorlati megvalósításban. Így tud megtörténni a kétirányú tudásátadás, és ekkor kerülnek majd egyformán magas státuszba egymás szemében. Ha ez úgy

sikerül, ahogyan szeretnénk, akkor nem lesz többé különbség tréner és tréner között. Mind egyenrangúak lesznek. Ennek előfeltétele, hogy mind az öt fiatal sikeresen meg tudjon tartani minden lehetséges modult a Roma Hősök workshopból, és akár annak a lehetősége is felmerülhessen, hogy ha szükséges, és a résztvevők létszáma lehetővé teszi, akkor egyedül is tarthasson workshopot.

A kortárstréner képzés az érintett fiataloknak, a Független Színház Magyarországnak, valamint az elért fiataloknak és a módszereket átvevő, a tanulságokból inspirálódó más kezdeményezések számára egyaránt értéket teremtett.

JELENTKEZŐK MEGISMERÉSE CSOPORTBAN (120 PERC)

Bevezetés (5 perc)

- Mi lesz ma? (rövid ismertető arról, hogy mi a találkozó célja, meddig tervezzük stb...)
- Független Színházról rövid információk megosztása
- Keretek (Olyan közösen megbeszélte keretpontokat gyűjtünk össze, amelyek azt szolgálják, hogy az adott program a lehető leghatékonyabb legyen, és minden résztvevőnek biztosítsa a komfortos részvételt, megerősíti a csoport tagjait arról, hogy számít a véleményük, hiszen kíváncsiak vagyunk rájuk, és egyben érzik, hogy a tréner kezében van az irányítás. Főbb keretpontok, amik a legtöbb foglalkozáson el kell, hogy hangozzanak, lehetőleg a résztvevőktől:
  - Aktivitás – mindenki annyit vesz ki egy workshopból, amennyit bele tesz
  - Nincs jó vagy rossz vélemény,
  - Video és képrögzítés
  - Szünet lesz, érjünk vissza időben szünetről,
  - Tartsuk tiszteletben egymás véleményét, ne minősítsük egymást,
  - Tartsuk magunkat az időkeretekhez
  - Nem mondjuk meg a tutit, rájuk vagyunk kíváncsiak

Bemelegítő játékok (10 perc)

- Név kör – Név+gesztus – Körben állunk, a tréner kezdi kört, mindenki elmondja a nevét, és hozzá tesz egy gesztust, ami kifejezi az éppen aktuális szellemi/fizikai állapotát, a nevet és a hozzá tartozó gesztust is a teljes csoport rögtön visszaismételi. Ez a gyakorlat fokozható azzal, hogy a következő körben mindenkinek vissza kell ismételni a többiek nevét és gesztusát és sajátjával zárja a sort. Mire jó? Nevek

megtanulása, önkifejezés előmozdítása, koncentráció, egymásra figyelés erősítése, energetizál és feszültségoldó, „jégtörő” hatása is van.

- Térkép – képzeletbeli térképen elhelyezkedni, ki hol él most? (leírás: Képzeletben rajzoljuk fel Magyarország térképét a térben, közösen kijelöljük Budapestet. Mindenki helyezkedjen el úgy ezen a képzeletbeli térképen, hogy azzal azt a települést jelölje, ahol most él. Miután elhelyezkedett mindenki, megbeszéljük, hogy ki hol áll, és milyen települést jelöl ezzel, majd a következő körben úgy kell elhelyezkedni, hogy az a születési helyet, vagy a gyerekkor fő helyszínét jelölje. Ez a feladat alkalmas arra, hogy fizikailag is közel kerüljenek egymáshoz a résztvevők attól függően, hogy mekkora területet jelölünk ki, a helyezkedés közben közvetlen verbális és fizikai kontaktusba is lépnek egymással. (Ezt a gyakorlatot olyan csoportok számára javasoljuk, ahol a lakóhely, illetve származási hely tekintetében vegyes csapatról van szó.)
- Sorban állás – vezetéknév alapján abc sorrendbe álljanak a résztvevők 1 perc alatt, majd sorba állás születési dátum alapján 1 perc alatt (az előző térképes játék folytatása, a fizikai és verbális kontaktus elősegítése, további új információkat tudnak meg a csoporttagok egymásról)

Bemutkozás párokban (20 perc) – villáminterjúk 2-2 percben, majd a párod bemutatása 1 percben A feladat, hogy két perc alatt minél több infót osszanak meg saját magukról a partnerükkel, majd a partnerek egyes szám első személyben mutassák be a társukat a többieknek. Egymás történetének megismerésével és továbbadásával közelebb kerülnek egymáshoz a résztvevők, illetve a teljes csoport számára is egyre több lesz a közös információ. (Ezt a gyakorlatot olyan csoportoknak javasoljuk, ahol a résztvevők nem, vagy csak kevéssé ismerik egymást.)

Amóba (5 perc) a végére csoportbontás is egyben

- járkáljatok a térben, taps után visszaszámolálók, alkossatok 4 fős csapatokat
- alkossatok egy képet, aminek az a címe: BOHÓCOK VAGYUNK
- járkáljatok a térben, taps után visszaszámolok, rendeződjete 3 fős csapatokba
- alkossatok egy képet, aminek az a címe: ELLENTÉTEK VONZZÁK EGYMÁST
- járkáljatok a térben, taps után visszaszámolok, rendeződjete 5 fős csapatokba
- alkossatok egy képet, aminek az a címe: MEGVÉDEM AZ IGAZAMAT
Maradjatok ezekben az 5 fős csapatokban!

Drámarészletek (4 db) kiosztása az így kialakult csapatoknak (25 perc)
*„Olvassátok el a kapott drámarészletet, beszéljétek át, hogy miről szól, ki a főhős, milyen nehézséggel néz szembe, milyen döntést hoz? Egy rövid (maximum 2 perces) prezentáció formájában mutassátok be a többieknek a sztorit, cél, hogy mindenki el akarja olvasni ezt a drámát!
+ fogalmazzatok meg egy vitaindító kérdést (olyat, ami elindít egy beszélgetést abban a témában, ami megjelenik az darabban)
Minderre van összesen 25 perctek!”*

Prezentációk bemutatása (15 perc)

REFLEXIÓK (10 perc) – milyen volt a közös munka? Hogyan tudtátok megoldani a feladatot? Mitől működtetek ilyen jól? Milyen készségekre volt szükség pl. az együttműködéshez?

KÉPZÉS ISMERTETÉSE (15 PERC)

KÉRDÉSEK + ZÁRÓKÖR (15 perc)

Kérdezhetnek egymástól és a trénerrel, és természetesen a tréner is

kérdezhet – ez az utolsó lehetőség, hogy „kiugrasszuk a nyulat a bokorból”. Vagyis felszínre kerüljenek olyan kérdések, hozzászólások, amik máskor feszélyeznék a kérdezőt, vagy a hallgatóságot, de a foglalkozás végére már ez nem okoz gondot. Mivel az a cél, hogy hosszútávon tudjunk a fiatalokkal együtt dolgozni, nem hagyhatunk megválaszolatlan kérdéseket bennük az első közös alkalmon.

Lehetséges kérdések:

- Mi az, ami működött, ami nektek bejött és miért?
- Van-e / Volt-e hiányérzetetek a mai foglalkozással kapcsolatban?
- Van-e megválaszolatlan kérdés bennetek a színházzal, a foglalkozással vagy a képzéssel kapcsolatban?

A foglalkozás felépítéséről röviden:

Ahogy olvasható a foglalkozás elején egy általános ismertetővel kezdtünk. Ez nem csupán az információs funkciója miatt fontos, hanem a résztvevők biztonságérzetének kialakulását is elősegíti, ha kezdéskor egy (vagy több) ember beszél hozzájuk. Itt elengedhetetlen a mosoly, a szelíd, de energikus hanghordozás és a nyitott testtartás. Ezzel már a csoportvezető be is mutatja, hogyan kell egy trénernek elkezdni a foglalkozást. Emellett az is régi igazság, hogy egy workshop akkor kezdődik el, amikor minden résztvevő megszólal. Erre kiváló lehetőség egy bemutatkozó kör, egy névkör, de ha egy gyakorlatban a lehető legtöbbet szeretnénk megtudni a jelentkezőkről, akkor a név+gesztus kör ideális választás. A gesztusaink többnyire automatikus reflexként működnek, azonban ha a foglalkozásvezető elmondja, hogy ez lesz a feladat, akkor lesz olyan, aki előre gondosan kitalálja, hogy milyen gesztussal fog bemutatkozni. Egy gesztuson látszik, hogy előre kitalált vagy spontán. Ez persze eltérő indíttatásból történhet így, de ha csupán ez alapján a gyakorlat alapján szeretnénk következtetéseket levonni, akkor láthatjuk, hogy ki az, aki önmagát adja és teszi bele a

foglalkozásba és ki az, aki inkább arra figyel, hogy milyen hatást vált-hat ki a megnyilvánulásával. Hogy melyik jobb, azt döntse el mindenki saját maga, hiszen a cél a megismerés, nem pedig az ítélezés.

Miután mindenki megszólalt, ideje többet megtudni egymásról. Gyak-ran nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy ki honnan jött, hol nőtt fel? A képzeletbeli térképen történő elhelyezkedés során nem csak erre vonatkozóan kapunk információkat egymásról. A közelség a csoport tagjai között eltérő reakciókat eredményez. Ezek, például, igazán beszédes jelek:

- zavart, kényszeredett mosoly
- barátságos, nyitott mosoly
- lesütött tekintet
- emelt tekintet
- suttogás, a hangját elnyeli a tér
- határozott megszólalás, a tér uralása
- érintés (pl. váll, derék megérintése annak, aki háttal áll és szeretné megszólítani)
- szemébe néz annak, akihez beszél
- egyáltalán nem néz a szemébe senkinek

A következő gyakorlat, az amőba kifejezetten „vizsgahelyzet kom-patibilis”, ugyanis gyorsan, időre, mindenféle előzetes tervezés vagy felkészülés nélkül kell alkotniuk közösen olyan emberekkel, akikkel véletlenszerűen kerültek egy kiscsoportba. Ennél a résznél fontos, ha előkerül a fényképezőgép (okostelefon), ugyanis a szobrok a lehető legbeszédeesebbek. A szobrokban elfoglalt helyzet, az egyén részéről világosan mutatja, hogy irányító vagy elfogadó típusú szerepe van az adott kiscsoportban. Mivel ezek az alkotások spontán születnek, rövid idő alatt (10 számolásra, ami maximum 20-30 másodperc) ezért ez a gyakorlat a gyors kommunikációt, döntést és együttműködést is előse-gíti. Rá vannak utalva a résztvevők, hogy együttműködjenek egymással. Ezen felül az alkotás öröme és a közelség eufórikus hangulatot teremt,

ami összekapcsolódik a térben mozgással, ami szintén endorfint termel emellett, hogy oxigént juttat az agynak. Nem utolsó sorban, de az amőba gyakorlat csoportbontásra is tökéletesen alkalmas. Az utolsó körben kialakult kiscsoportok dolgoznak együtt a továbbiakban.

A színdarabrészletek megismertetése és kreatív feldolgozása már összetettebb feladat. Sok múlik a résztvevők hozzáállásán. Ilyenkor célszerű körbejárni a kiscsoportokat, megnézni, hogy ki mennyire aktív vagy passzív a csoportmunkában? Ki irányítja a munkát? Bevonja-e a passzív résztvevőket? stb...

Emellett nem elhanyagolandó a csoportmunka dinamikája sem. Lehet olyan eset, amikor a rendelkezésre álló idő nagy részét vagy egészét a tervezés, kitalálás, „vitatkozás” viszi el, és a gyakorlati megvalósítás így összeesapott, ad-hoc jellegű lesz. Az ilyen improvizációkból is kerekedhetnek igazán kiemelkedő prezentációk (a mi esetünkben jelenetek). A másik véglet, amikor a résztvevők nagyon rövid tervezés és megbeszélés után neki látnak a megvalósításnak, és az idő nagy részét egy jelenet próbáival töltik. Jellemzően hamarabb is befejezik a munkát.

Mindkét eset lehet kifejezetten jó és kevésbé szerencsés kimenetelű. A foglalkozásvezetőnek ebben nem szabad döntést hoznia, hagyania kell a kiscsoport saját dinamikáját kibontakoztatni. Fontos, hogy legalább kétszer, de inkább háromszor egy-egy percet töltsön a kiscsoporttal. Gyakori jelenség, amikor a résztvevők bizonyítani akarják rátermettségüket, a foglalkozásvezető kérdésére: „Hogy álltok?” azt válaszolják: „Kész vagyunk, mindent megbeszéltünk, mindenki tud mindent, már ki is próbáltuk, hogy mit csinálunk!” Ez nyilvánvalóan megnyugtató válasz, azonban nem szabad annyiban hagyni. Ha ilyenkor csak annyit válaszolunk, hogy: „Szuper, ügyesek vagytok! Kíváncsi vagyok a bemutatótokat!” Akkor a csoport belenyugszik, hogy jól végezte dolgát, és az érdeklődésük, a motivációjuk lecsökken, mire elérkezik a bemutatás pillanata. Érdeemes belekérdezni, hogy mit fognak megmutatni, mi lesz a történet, mi lesz a fordulat, hogyan jutnak

el a végéig, mi lesz a csattanó? Ezek a kérdések rávilágíthatnak arra, ha esetleg valamelyik szempontra nem gondoltak, vagy vitás helyzetben elengedték ezeknek a fontos momentumok valamelyikét. (Ezek a kérdések a színházi jelenetkészítés/prezentáció esetén relevánsak. Más típusú csoportmunkánál más kérdésekkel szükséges operálni, a cél, hogy a tréner feltérképezze, valóban jól értelmezték-e a feladatot és eredményes lesz-e a kiscsoport prezentációja.) Ugyanakkor előfordulhat olyan is, hogy a csoport döntésképtelen, nem tud választani az eltérő ötletek közül. Ilyenkor a tréner segítségképpen felveti, hogy akár ötvözzék az ötleteket, vagy válasszanak egyet, hiszen az idő közben egyre telik. Gyakran az is sokat számít, ha a tréner meghallgatja az ötleteket és megerősíti a csoportot, hogy ezekkel érdemes tovább dolgozni, nekilátni a megvalósításnak.

A csoportmunkák prezentációja az a rész, amikor a résztvevők a saját munkájukat, gondolataikat és kreativitásukat mutathatják meg a teljes csoport előtt. Ezt a szakaszt kifejezetten szenzitíven kell levezetnie a trénernek. Biztosítania kell a kiscsoport számára az ideális körülményeket a bemutatóhoz, ehhez a következő kérdések szükségesek:

- Minden eszköz kéznél van, be van készítve, amire szükségetek lesz?
- Hol legyen a játéktér, honnan nézzék a többiek a bemutatót?

A csoport másik része, akik a „nézők” lesznek általában kíváncsian, nyitottan szemléli a bemutatót. Ha azonban fennáll annak a veszélye, hogy kívülről megzavarják a munkát, akkor érdemes lehet előre felhívni a figyelmüket arra, hogy ők is lesznek ugyanabban a helyzetben, ezért tartsák tiszteletben a másik munkáját azzal, hogy figyelnek rájuk. Ha ezt egy hasonló mondattal tesszük, akkor nem leszünk jófejek, inkább szigorúak a csoporttal. Ha szeretnénk a pozitív megítélésüket megtartani, akkor úgyis elérhetjük az aktív figyelmüket, ha feladatot adunk nekik, pl.:

- „Figyeljétek meg, miről szól a történet, kik a szereplők, akiket eljátszának a társaitok?”

- „FigyeljeteK, és találjátok ki, hogy kiről szól a történet? Melyik sztorit dolgozta fel ez a csoport?”

Ha feladatot adunk a nézőknek, akkor máris megszületik a figyelem, a koncentrált állapot és a bemutató után záporoznak is a hozzászólások és kérdések. Ami pedig a bemutató utáni tréneri feladatokat illeti:

- Jutalmazzuk a munkát, egységesen, minden kiscsoportot tapsoljunk meg.
- Köszönjük meg a bemutatót, de ne minősítsük azokat, mert egyensúlytalanságot eredményezhet a csoporton belül, ha a foglalkozásvezető részrehajló.
- Miután minden kiscsoport megtartotta a bemutóját, akkor mindegyik csoportnak legyen lehetősége pár szóban összegezni, hogy milyen volt a közös munka, hogyan tudták megoldani a feladatokat, melyik részét élvezték a legjobban?
- Legyen lehetőségük a kiscsoportoknak egymás munkáira is reflektálni, pl.: Van hozzászólása, gondolata, kérdése valakinek ehhez a bemutatóhoz a nézők közül?

ÚJ TEMATIKA – ROMA HŐSÖK WORKSHOP 2.0

A trénerképzés során kidolgozott új tematika leglényegesebb változtatása, hogy egy színdarabra fókuszál. A további fejlesztések során a többi színdarabra is alkalmazható, szerkezetét tekintve pedig a legtöbb drámai alkotás feldolgozására alkalmazható. Olyan közösségekben is működik, ahol az olvasási, szövegértelmezési képességek nem teszik lehetővé az írott drámarészletek feldolgozását

Cél: A résztvevők önálló véleményformálásának és reflexív gondolkodásának elősegítése és alkalmazása a választott színdarab (jelen esetben Kameleonlány c. előadás) történetével és központi üzenetével kapcsolatban. Központi kérdés: Milyen sikerek és kihívások szegélyezik a meghatározó döntéseink által kijelölt életutat?

Időtartam: 180 perc, egy szünettel.

Ideális csoport létszám 15-20 fő.

1. Nyitókör (15 perc)

- Trénerek bemutatkozása, a Független Színház bemutatása röviden, mi várható a foglalkozás során?
- Keretek összegyűjtése közösen – az eredményes együttműködés és biztonságos környezet megteremtése.

2. Hősök Brainstorming (20 p.)

„Mitől hős a hős?” – e kérdés mentén a résztvevők megosztják gondolataikat a hős fogalmáról. (Fontos összefoglalni az összegyűjtött gondolatokat a főbb narratívák szerint: A „hős” szembe néz a nehézségekkel, aktivitással válaszol a kihívásokra, képes önálló döntést hozni és változást idéz elő.)

3. Ráhangolódó játék – állításos játék/véleményvonal (15 p.)

(Néhány állítás – ezek adott csoport jellemzői mentén kidolgozandók)

- Anyaság vs. karrier (fontosság szerinti szembeállítás)
- Iskolába járás fontossága
- Példakép fontossága
- A cigány gyerekeket külön iskolában kellene-e oktatni
- A nőknek otthon-e a helyük a gyerekekkel
- Fontos-e, hogy a környezetünk elvárásainak megfeleljünk
- Azt kell-e tennem, amit elvárnak tőlem
- Inkább a saját hibáimból, vagy másokéból tanulok
- A továbbtanulás hiánya mindenki számára behozhatatlan hátrány
- A gyerekvállalás magánügy

4. Storytelling (30 p.)

A Kaméleonlány történetének interpretálása élőben a trénerek által. (A résztvevők bevonhatók a történetmesélésbe, megszólíthatók és helyzetbe hozhatók – ez megerősíti az elmélyülést a történetben és indirekt módon érzékenyít.)

5. Moderált beszélgetés (10 p.)

A történet összefoglalása, a felmerülő dilemmák, döntéshelyzetek elemző megközelítése, eltérő értékrendek és vélemények megfogalmazása a résztvevők körében, reflexiók.

Szünet (15 p.)

7. Warm up

A trénerek előzetes felkészülés alkalmával döntenek el, hogy milyen be- melegítő játékot választanak.

8. Kreatív munka felvezetése és csoportbontás (15 p.)

A térben járkálva meghatározott instrukciók alapján a résztvevők 3-4-5 fős szoborcsoportokat alkotnak, melyekben a korábban hallott törté-

net főbb állomásait jelenítik meg.

- formailag felvezeti a következő gyakorlat performatív jellegét

9. Kreatív munka kiscsoportokban (20 p.)

A Kaméleonlány és gyermeke sorsát képzelik el 10 év múlva, hogy élnek, mi lett az iskolával, milyen nehézségeik vannak most, hogyan oldják meg, milyen döntéshelyzetek elé kerül éppen? Mindezt egy jelenet keretében mutatják be.

10. Kreatív munkák bemutatása (30 p.)

A közös munka során szerzett élmények megosztása, reflexiók az eljátszott történetekre, az abban megfogalmazott üzenetekre.

11. Zárókör (10 p.)

Ki, milyen élményekkel gazdagodva távozik a foglalkozásról?

Rampa Prenestina

Ezt az anyagot Szegedi Tamás András írta, Illés Márton konzulensként segítette a megszületését.

Ez az anyag a Független Színház Magyarország (Nők a Jövőért Egyesület koordinációjával jött létre a 'Roma) Heroes in Theater, Education and in Everyday Life' projekt (2018-3-HU01-KA205-059854) keretein belül.

Az Európai Bizottság támogatása ezen kiadvány elkészítéséhez nem jelenti a tartalom jóváhagyását, amely kizárólag a szerzők álláspontját tükrözi, valamint a Bizottság nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.

